

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 73 (39).**

1927. a.

**Riigikogu koosolek 25. aprillil 1927. a.
kell 17.**

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **J. Hünerson**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, töö-koolekandeminister **J. Masing**, kohtuminister **O. Tief**.

Päevakord:

1. Rahaseadus — rahaseaduste erikomisjoni ettepanek.

2. Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seadus — rahaseaduste erikomisjoni ettepanek.

3. Eesti panga põhikiri — rahaseaduste erikomisjoni ettepanek.

4. Välislaenu seadus — rahaseaduste erikomisjoni ettepanek.

5. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

6. Üüriseaduse muutmise ja osalise kaotamise seadus — I lugemisel.

7. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 2—II lugemisel.

8. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseadus — II lugemisel.

9. Palga alammäära seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

10. Uute linnade tuluallikate suurendamise ajutine seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

11. Eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

12. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolöri aruande kohta o./ü. „Revalise“ asjas.

13. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

14. Lindudekodu asutamise seadus Kuresaare linna piiris asuvas „Väikeses lahes“ — üldkomisjoni ettepanek.

15. Välismaalastele teenistusloa-andmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Rahukohtu trahviseaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**, pärast abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 17.25 min.

1. Päevakorra Juhataja **K. Einbund**:
vastuvõtmine. Avan Riigikogu koosoleku.
Päevakord on juhatause poolt määratud ja sellest kodukorra kohaselt teatatud.

Riigivanem **J. Teemant**: Palun punkt 5-es päevakorrast täna ära võtta ministri haiguse tõttu. (J. Piiskar, stp: Metsaraiumise tähtaeg on möödas!)

Juhataja **K. Einbund**: Päevakorra kohta on rkl. Lehtman'ilt ettepanek, päevakorda täiendada ja võtta esimeseks päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised.

A. Oinas (stp): Täna on päevakorras esimestena neli väga tähtsat seaduseelnõu. Need seaduseelnõud saadeti alles pühapäeval Riigikogu liikmetele koju kätte. Suur osa Riigikogu liikmetest, võib olla, suurem osa, ei saanud nendega vististi põhjalikumalt tutvuneda, sellepärast et paljud alles täna hommikul Tallinna jõudsid. Mis puutub eriti sotsialistide rühma, siis oli meil võimatu tähendatud seaduseelnõude läbivaatamiseks erakorraliselt rühma koosolekut korraldada. Ma arvan, et see ka teistel rühmadel raske on olnud.

Kui soovitakse, et rühmad põhjalikumalt saaksid läbi kaaluda neid eselnõusid, mis minu arvates tarvilik, siis tuleb neli esimest punkti päevakorrast ära võtta, millise ettepaneku teen.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu liikmed on ettepanekut kuulnud. Ettepaneku kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Ma peaksin siiski praegu rkl. Oina ettepaneku vastu rääkima, ja nimelt ei oleks mõtet täna neid seaduseelnõusid päevakorrast ära võtta. Kõige vähemalt ei ole mõtet neid ära võtta esimesel lugemisel, sest need eselnõud on juba pikemat aega Riigikogu liikmetel käes. Ainult see on

küll õige, et komisjon need omalt poolt alles nüüd laiali saatis ja need parandused, mis komisjon teinud, on Riigikogu liikmetel alles pühapäevast saadik käes. Aga kui teie neid parandusi võrdlete esitatud eelnõuga, siis leiate, et seal ei ole mingisuguseid sisulisi parandusi tehtud. Sisuliselt ei ole komisjon eelnõusid muutnud, vaid suuremalt jaolt on need redaktsioonilist laadi parandused, et üht või teist mõtet veel selgemalt ja täpsemalt välja öelda. Ja kui nii, siis ei ole mõtet nende seaduseelnõude arutamist edasi lükata. (A. Oinas, stp: Aga laenuseadus?) Laenuseadus on paratamatu tagajärg kõigist neist eelmistest seadustest. Minu arvates võiks küsimust teisiti kaaluda, ja nimelt võiks esimese ja teise lugemise vahel üks päev või enam aega jätta, et võimalus oleks neid redaktsiooniliselt kaaluda. Sisuliselt arutati neid eelnõusid komisjonis enam kui paar nädalat ja siis jõuti kokkuleppele. Suuremad põhjalikumad lahkuminekid olid sotsialistidega, kuid need olid niivõrt kaugeleminevad, lahku minevad, et siin kokkulepet ei saa.

Kui see nii on, siis arvan ma, et ei ole meil põhjust seaduseelnõusid, mis kiireteks tunnistati, täna edasi lükata vähemalt esimesel lugemisel. Kui leitakse põhjalikum kaalumise tarvilik olevat, siis võiks vähe pikema tähtaja pidada esimese ja teise lugemise vahel.

Juhataja K. Einbund: Asun Riigivanema ettepaneku hääletamisele, võtta ära päevakorrast päevakorra-punkt 5 — põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Asun rkl. Lehtman'i ettepaneku hääletamisele, võtta päevakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendavad valimised. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Asun rkl. Oina ettepaneku hääletamisele — võtta päevakorrast ära punktid 1, 2, 3 ja 4 — kõik rahaseadused. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Seega on päevakord kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. Sekretär **M. Juhkam:** Tagasi on astunud Riigikogust 22. aprillil 1927. a. Otto Strandman — tööerakonna Tartumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Järgmine kandidaat sama nimekirja järgi Konstantin Konik on tagasi astunud.

Riigikogu tööd osa võtma kutsutud August Tammann.

3. Teadaandmine Vabariigi Valitsusele tagasiantud ja komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Riigikogu juhatause poolt on antud:

1. Riigiasutuste ümbermoodustamise, riigiteenijate, koolinõunikkude ja õpetajate tasude normeerimise ning perekonna-abiraha seaduse muutmise seadus — Vabariigi Valitsusele tagasi.

2. Eesti ja Austria vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — üldkomisjoni.

3. Viljandi-Valga maantee õiendamiseks maavõõrandamise seadus — üldkomisjoni.

4. Tehnilisteks otstarveteks piirituse müügi ja tarvitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

5. Veo- ja liikumisvahendite registreerimise, üleskirjutamise ja kaitsevække võtmise seaduse rikkumiste karistusseadus — kriminaalseadustiku komisjoni.

6. Eesti ja Läti vahelise, kummagi riigi kodanikkudelt piletitä sõidu eest raudteel või muude raudteemääruste rikkumise eest määratud trahvirahade sissenõudmise kokkuleppe kinnitamise seadus — üldkomisjoni.

7. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Teadaandmine perekonna-abiraha seaduse muutmise seaduse väljakuulutamata jätmise kohta.

Silmas pidades Riigikogu poolt 9. aprillil 1927. a. vastuvõetud perekonna-abiraha seaduse muutmise seaduses sisalduvat vastuolu, mis selles seisab, et sissejuhatava osa määramise järgi endised märkused perekonna-abiraha seaduse §

1. juurde maksuma jäävad, kuna tekstist selgub, et märkus 2. tähendatud paragrahvi juures muudetakse, Riigikogu juhatus, käsitades põhiseaduse § 53. ja arvesse võttes vanematekogu heakskiitvat seisukohta, otsustas: Riigikogu poolt 9. aprillil 1927. a. vastuvõetud perekonna-abiraha seaduse muutmise seadus välja kuulutamata jätta ja sellest Riigikogule teatada.

5. Komisjonide täiendavad valimised.

Juhataja K. Einbund: Tööerakonna Riigikogu rühmalt on ettepanek, valida hariduskomisjoni rkl. Schulbach'i asemele rkl. Tammann, rkl. Lehtman'ilt on ettepanek, valida rahaasjanduse komisjoni rkl. Lehtman'i ase-

mele rkl. Penno. Kui vastu ei olda, panen mõlemad ettepanekud korruga hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on tähendatud kandidaadid vastavatesse komisjonidesse valitud.

6. Rahaseadus komisjoni aruandja A. — I lugemisel.

Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsuse poolt on sõlmitud Genfis rahvasteliidu nõukoguga läinud aastal 8. detsembril kokkulepe raha- ja pangareformi kohta Eestis. Selle kokkuleppe artikkel 5-da § I võttis valitsus enese peale kohustuse, Eesti seadusandvale kogule esitada kolme kuu jooksul pärast protokollil allakirjutamist — a) seaduseelnõu emissioonipanga reformeerimiseks, mis sisaldaks nimetatud panga põhikirja, b) seaduseelnõu riigikassatähtede emissioonipangale üleandmise kohta, c) rahaseaduse. Käesolev seaduseelnõu on viimane neist kolmest seadusest.

Seaduseelnõu põhijooned on pikemalt selgitatud eelnõu juurde lisatud seletuskirjas, sellepärast ei hakka mina siin eelnõu aluseks võetud põhimõtteid enam ette tooma. Komisjon vaatas seaduseelnõu läbi ja ühines tema aluseks võetud põhimõtetega, tehes seaduseelnõus ainult tehnilisi parandusi. Pikemalt peatus komisjon Eesti rahaüksuste nimetuste juures, võttes põhiüksuse nimetuseks krooni, mis on sada praegust marka, ja asetades marga nimetuse asemele uue nimetuse — sent. Motiivid on ette toodud komisjoni seletuskirjas. Komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Rahaminister L. Sepp: Kõrgesti austatud rahvaesitus! Rahaseaduste jõudmine Eesti seadusandlikku kogusse on siiski sedavõrt tähtis silmapilk, et mina end õigustatuks loen sel puhul sõna võtma. Ei või öelda, et rahaseadused meil liiga vara või ettevalmistamata oleksid tulnud, kui meie võrdleme end oma naabritega. Võrreldes nendega oleme maha jäänud — Läti, Leedu, Soome — kõigil neist on rahaseadused juba läbi viidud ja revolutsiooni aja paberrahast üle mindud kindlale kullaalusele. Üks uutest riikidest — Poola, on aga jõudnud rahaseaduse läbi viia ja selle juba uuesti murda. Ka meil Eestis on rahaseaduste väljatöötamine pikemat aega kestnud. Kõige kohasem nende seaduste läbiviimiseks oleks olnud vast 1922.—1924. a. selleaegse kõrge konjunktuuri juures, kus meie kullatagavarad võrdlemisi suured olid. Kuna aga meie seda momenti ei kasutanud, tulid rasked aastad vahele, nii et nende seaduste uuesti esitamine pikemat aega võttis. Seadusandliku

koja esimeseks tahteavalduseks sel alal võiksimme võtta kuldkrooni seaduse 1924. a., mis, nagu komisjonis ühe Riigikogu liikme poolt õieti tähendati, oli teatud deklaratsioon, teatud parlamentlik sooviavaldus, et meie peaksime kindla rahaüksuse peale üle minema. See seaduseelnõu võeti vastu rohkem pangaliseks tarvitamiseks ja ta on tähtis ainult kui dokument, kui üldine tahteavaldus, et raskele inflatsioonile teele minna ei tohi, vaid kindlale kullaalusele püsima peab jääma. Kui võtta seda kui abinõu, siis ei võinud see seadus meid normaaloludele kuidagiviisi välja aidata ja võiks öelda, et selle seaduse üks kõvematest külgedest oli see, et seda tarvitada ei pruukinud. Kui oleksid suuremad rahakursi kõikumised tulnud, siis oleks see seadus meile sügavasti lihasse lõiganud. Kuid meil oli siiski tarvis selles sihis samme astuda, ja valitsus pidi selleks edasi tegutsema. Järgmise sammuna võiks nimetada valitsuse pööramist rahvasteliidu poole, et rahvasteliit välja saadaks eksperdid, kes meie rahaolusid valgustaksid ja nõu annaksid. Meie korraldustes oli see pahe, et meie emissioonipank sunnitud oli ka finantseerimisi toimetama, ja kui üks ja sama asutus neid kahte ülesannet täidab, siis ei suuda emissioonipank küllalt enam oma otsekoheseid ülesandeid täita. Siin oli tarvis ümber korraldada Eesti pank puht emissioonipangaks. 1925. aastal hakati seda ümber korraldama, mille tõttu asutati kõigepealt pikaajalise laenu pank, Eesti maapank. Sinna koondati laenu põllutööstusteemist ja Eesti pangast, mis vastavat iseloomu kandsid. Sel ajal aga vastava rahaseadusega veel esineda ei juletud, sest et 1924. aasta rahakursi kõikumised olid veel meeles, ja ei olnud teada, kuidas 1925. aasta sügise rahakursi peale mõjub. Kui selgus, et kursi kõikumist ei ole, siis alles hakati rahaseadusi välja töötama. Rahaministeeriumis korraldati nõupidamisi, millest osa võtsid endised rahaministrid, Eesti panga juhataja, Tartust professorid Kurtshinsky ja Berendts ja Riigikogu tolaeagne rahaasjanduse komisjoni esimees Jürman. Ja seal töötati välja siis rahaseaduse eelnõu ja riigikassatähtede emissiooni lõpetamise seaduseelnõu, mis praegu väikeste muudatustega ligi kaks aastat hiljem esitatud on, kuna Eesti panga põhikirjast seekord välja töötati ainult üksikud paragrahvid, mis tingimata muutmist vajasisid.

Kui seda küsimust arutati selles komisjonis, siis tekkis üles suurem küsimus, missuguses ulatuses võtta reforme ja missuguses tempos neid läbi viia. Kas rehkendada ainult oma olemasolevate tagavaradega, või on võimalik saada väliskrediiti, et siis läbi viia neid reforme

suurejoonelisemalt. See oli põhipanev küsimus. Et selle küsimuse peale iseseisvalt raske oli vastust anda, ja soovivat oli teada saada üldteoreetilisi ja autoriteetlikke arvamisi, nimelt välisrahailmast, ja et ka rahvasteliidu poolt meile oli soovitatud väljaspoolt ekspert kutsuda, siis pöörati välismaa raharingkondade poole ja seal soovitati meile sir Valter Villiamson. Tema töötas 1926. aasta suvel nende küsimuste alal ja tuli siis otsusele, et meie tingimata peaksime suurejoonelise rahareformi läbi viima, Eesti panga põhikirja ümber töötama, ja selle juures paratamata välislaenu tarvitama. Septembrikuus sõitis meie ekspert Londoni võimalusi järele vaatama, ja seal selgus, et võimalus oleks, kui meie rahvasteliidu kaudu seda reformi teostaksime, toetust leida. Järgnes septembrikuus rahvasteliidus ettekanne meie senistest sammudest ja tagajärgedest, mis meie kätte saanud olime. Peab ütleva, et rahvasteliidu rahaasjanduse komisjon üllatatud oli nendest tagajärgedest, mis meie saanud olime, nimelt et meie teatava majandusliku tasakaaluni jõudnud olime.

Ja kui küsimus üles kerkis, kas nad abi soovivad anda või mitte, teatati, et nad tingimata tahaksid omalt poolt täit abi anda selleks, et meie suudaksime nende poolt soovitatud ulatuses ja piirides rahareformi läbi viia ja selle läbi majanduselu kindlamale alusele tõsta. Päevakorda ei olnud septembrikuul seda küsimust ülesse võetud, ja kuna aruandjat küsimuse kohta ei olnud, lükati küsimuse vormiline arutamine järgmise sessiooni peale, mis detsembris oli. Ühtlasi valiti küsimuse aruandjaks professor Jansson Belgiast. Professor Jansson esitas detsembri sessioonil, pärast seda, kui ta meie poolt kokkuseatud üksikasjalised materjalid läbi uurinud, terve rea põhimõtteid, mida pärast rahvasteliidu rahaasjanduse komisjonis kaaluti ja vastu võeti. Ka seal selgus, et meie peame kõige kindlamini ümber korraldama oma panga, kusjuures panga põhikirja lappimisega kaugele ei saa, vaid selgus, et tuleb välja töötada täiesti uus põhikiri nende põhimõtete alusel, mis rahvasteliidu rahaasjanduse komisjoni poolt üles seatud. Peale selle asuti kiires korras panga põhikirja väljatöötamisele, mille suhtes meie rahanduse eksperdil Villiamson'il kõige rohkem teeneid ja mis umbjoontes tema poolt kokku seatud kujul Riigikogule esitatud. Eesti panga uue põhikirja kokkuseadmisel on kõige rohkem selle peale tähelepanu juhitud, et pank tõeliseks emissioonipangaks muutuks ja endisele teele ei läheks. Võiks küsida, misugune oli Eesti panga endine tee, sest kui meie oma reformi mõtte kätte tahame saada, peame ka praegust seisukorda võima objektiiv-

selt hinnata osata, et panga ümberkorraldust otstarbekohaselt läbi viia. Kui Eesti pank asutati, oli tal küll täielik emissioonipanga põhikiri, kuid kõik panga esimesed operatsioonid olid hariliku kommertsponga operatsioonide laadi. Ta ei alanud oma tegevust mitte pangatähtede emiteerimisega teatud otstarbeks, vaid algas oma tegevust riigi hoiusummadega, mida pangale anti, et see võiks neid tarvitada seismajäänud tööstuste käimapanemiseks. Meil oli terve rida tööstusi, meil olid väljaõppinud töölisel, masinad ja kaupade nälg, kuna välismaalt ei olnud võimalik vabalt kaupu sisse tuua. Loomulik, et otsustati sellepärast neid tööstusi käima panna ja selleks anti neile laenu riigi poolt Eesti panga kaudu. 1922. ja osalt ka 1923. a. konjunktuur, majanduslik tõus, kiskus panga finantseerimise alal kaugemale, nii et kuigi ta hiljem emissiooni alal ka tegutsema hakkas, jäi emissioon siiski tagaplaanile, ning pank oli peaaesjalikult finantseerija. Et pank sarnases seisukorras oli, tulid pärast kõik paratamatud tagajärjed. Kui 1923. a. majanduslikud raskused tekkisid sügiseste ilmastikkude tõttu ja üldise depressiooni tõttu, siis ei suutnud pank iseseisvat emissiooni-politikat pidada. Ta oli sedavõrt seotud majanduslikkude ettevõtetega, mida ta finantseerinud oli, et ta nende huvides finantseeriva pangana kaugemale minema pidi kui ta emissioonipangana seda oleks tohtinud, mille tõttu rahakursi alalhoidmise paratamatult teisele pinnale jättis. Ma võrdlen panga seisukorda vast kõige õigemini ühe veduriga, mis oli pandud vale-rööbastele. Kuigi meie oleme näinud vedureid igasuguste juhtidega, siiski peame tunnistama, et veduri sõidusiht ikka endine on olnud. Juhid võivad lõppude-lõpuks olla head vedurijuhid, nad võivad masinaid kas halvemini või paremini määrada, kuid nad ei saa vedurit ühede rööbaste pealt teiste peale viia. Ja need rööpad, mille peal pank liigub, ei ole emissioonipanga rööpad. Sellest seisukorrast oli tarvis üle saada ja sellepärast oli ühemeelne kodumaa inimeste arvamine ja samuti ka välis-asjatundjate arvamine, et meie oma ühe suurema operatsiooniga panga peaksime senistest rööbastest välja tõstma ja asetama uuele teele, mis meil korda läheb siis, kui meie vanale põhikirjale ja vanale praktikale kriipsu peale tõmbame ning uut tegevust algame uue põhikirjaga ja uute traditsioonidega. Selleks töötati välja põhikiri, mis võrdub hariliku suurema emissioonipanga põhikirjale. Seal on aga teatud modern ideed läbi viidud, kuid see põhikiri on sellejuures ehk osalt karedam ja nõudlikum, kui teiste emissioonipankade põhikirjad, just selle-

pärast, et siin alla kriipsutatakse uus tendents, mida mööda pank peaks käima hakkama. Kõigepealt on seal üles kerkinud nõudmised panga operatsioonide alal. Kõige kindlamini nõutakse, et need oleksid ainult likviidsed. Uue põhikirja § 52 ütleb, et veksleid üldiselt ei või pikendada. Seda võib teha harukordadel siis, kui nõukogu selleks luba on andnud ja sedagi ainult üks kord. Samuti ei ole lubatav laenude andmine omavalitsustele. See oli just välisekspertide arvamine, et omavalitsuste laenu harilikud pikaajalised on, mille tõttu omavalitsustele ei tuleks emissioonipangast laenu anda, vaid riigikassa või teiste pikaajaliste laenuasutuste kaudu. Siis on tahetud põhimõtet alla kriipsutada, et emissioonipank peaks olema täiesti apolitiiline asutus. Muidugi ei ole siinkohal mingisuguseid etteheiteid meile välisringkondade poolt tehtud, et Eesti pangas otsekohe politika pärast halbtusi oleks olnud. Kuid öeldakse, et senikaua, kui politikal teatud ligipääs emissioonipangale on, võib see ühel või teisel juhtumisel maksvaks saada ja mõju avaldada. Sellepärast on praeguses põhikirjas läbi viidud erapanga põhimõte, sest arvati, et erapank enam-vähem ainult ärilisi huvisid taga ajab, aga mitte poliitilisi. Muidugi praegu puhterapanka teostada oli lihtsalt võimatu, kuna meil ei ole niipalju erakapitali, mis panga põhikapitali võiks moodustada. Selle peale vaatamata sai Eesti pank põhikirjas erapanga kuju, kuigi aktsiad valitsuse kätte jäävad.

Peale selle seati üles põhimõte, mille vastu komisjonis väga palju vaieldi, kuid mis sisuliselt pangale halba ei too. See on, et Eesti panga nõukogust ei tohiks Riigikogu liikmed osa võtta. Sisuliselt ei võiks selle vastu vaielda, sest on Riigikogu liikmeid, kes on parteidest kõrgemal ja kes võivad, olles Eesti panga nõukogus, tööd pangale väga kasuks teha. Kuid et politika kõrvaldamise põhimõtet läbi viia, seati väljaspoolt ka niisugune nõudmine üles. Loomulikult, et moodustades Eesti panka kui emissioonipanka, tuli teiselt poolt muretseda kindlustusi, et pank tõesti üldistes riiklikkudes ja rahvamajanduslikkudes huvides töötaks. Sellepärast näeb põhikiri ette, et panga president alati Vabariigi Valitsuse poolt määratakse, ja esimesed panga direktorid nimetab ametisse samuti Vabariigi Valitsus. Edasi on ette nähtud, et nõukogu liikmete suhtes täiskogul ega ka Vabariigi Valitsusel täiesti vabad käed ei ole, vaid nõukogu liikmed tulevad valida kandidaatidest, keda esitavad üldise tähtsusega majanduslikud organisatsioonid. Muidugi komisjonis oli see küsimus üks raskematest, sest oli raske leida meil organisatsioonid, kus üldse poliitiline elu vastu

ei peegelduks, kus täiesti apolitiilisi kandidaate esitatakse. On öeldud, et ühel või teisel majandusalal on vähe esitajaid ette nähtud, on selle peale tähelepanu juhitud, et kaubandus-tööstuskogal on praegu 3 esitajat, kuna mõned organisatsioonid esitavad ei ole. Mina arvan, et see kartus siiski põhjendatud ei ole. Tulevane emissioonipank ei saa oma rahasid sihilikult ühele või teisele majandusalale pühendada ja panga nõukogu liikmete ülesanne seisab peaaesjalikult selles, et nad asjalikult hindaksid, kas üks või teine kohustus tähtpäevaks makstakse või mitte. Ja sellepärast on tähtis, et nõukogus kõigilt aladelt asjatundjad oleksid, kes selle küsimuse peale võiksid vastust anda. Võiks veel tähendada, et kaubandus-tööstuskoda ei esita ühte üldist huvide kompleksi, vaid seal on mitu üksteisele vastukäivat huvide ringkonda koos. Kõigepealt on seal suurtööstuse, siis kesk- ja väiketööstuse huvid. Suurtööstuse ja kesk- ning väiketööstuse huvid on tihti vastolus ja paistab, et nendest ringkondadest ei võiks ainult üks asjatundja panga nõukogus olla. Kui kaubandus-tööstuskoda üldse ainult kaks esitajat nimetaks panga nõukogusse, siis võiks arvata, et üks on suurtööstuse ja teine kaubanduse esitaja, kuna tuleks võimaldada esitaja saatmist ka väike- ja kesktööstusele ja sellepärast oleks väga soovitatav, et kaubandus-tööstuskoda üldse 3 kandidaati esitaks. Kuid kõik need head tingimused, mis põhikirjas ette nähtud, ei aitaks üksi midagi, kui panga põhikirja üldse ei täidetak. Selles peitub ka tulevikus rahareformi saatus ja tagajärjed, nii öelda probleem. Sellest küsimusest on ka rahvasteliidu rahaasjanduse komisjon täiesti selgesti aru saanud ja nende arvates on olemas täiesti panga põhikirja täitmisest või mitte täitmisest, kas meie oma reformi edukalt teostame või mitte. Sellepärast on nad tingimata nõudnud, et panga tööst osa võtaks isik, kes emissioonipanga tegevuses vilunud ja kellel usaldus oleks väljaspool. Selle vastu on osalt vaieldud ja öeldud, et meid seatakse sellega teatava väliskontrolli alla. Siin ei või kontrollist jutugi olla, sest tegemist on siin ainult nõudmisega. Kontroll on see, kui mõtete lahkumiseks väljaspoole minnakse, kuskil apelleeritakse ja midagi peale sunnitakse. Meil on aga põhikirja järgi asjatundja ainult nõuandja ja tema saab apelleerida põhikirja põhjal ainult Vabariigi Valitsuse ja panga nõukogu enese poole. Valitsus ja panga nõukogu ise otsustavad lõpulikult küsimuse, kas põhikiri on täidetud või mitte. Kui lõpuks arvesse võtame, et isik, keda meile selleks rahvasteliidu rahaasjanduse komisjon soovitanud, samane on, keda meie juba mõnda

aastat tunneme, ekspert sir W. Williamson, kes end näidanud kui asjatundja ja heatahtlik nõuandja, kes mitmesugustes oludes elanud ja sellepärast ka mitmesugustest oludest aru saab, siis võime seda ainult tervitada.

Kui emissioonipank on loodud, tuleb loomulikult teine probleem, mis teha laenu-dega, mis Eesti pangast eraldatakse. Need tulevad anda eriasutusele, mille kohta valitsus veel seaduseelnõu Riigikogule esitab. Selle eriasutuse kaudu tuleks välja anda lõpuosa välislaenust, mida rahvasteliidu rahaasjanduse komisjoni poolt on lubatud soovitada, see on 350 tuhat naelsterlingit ehk umbes 6 miljonit krooni. Sellele summale tulevad need summad juurde, mis Eesti pangast üle võetakse.

Siin mööda minnes ei tahaks nimetamata jätta, kuidas nende laenude peale vaadatakse. On öeldud, et need laenud, mis Eesti pangast ülevõtmisele tulevad, pikaajalised laenud, suurem osa lootuseta kaovad. Ma tahaksin päris kindlasti siinkohal kinnitada, et niisugust asja küll ei ole. Need on halvad ja vastuvõtmatud täiesti, kui nad on emissioonipangas, pangas, kes peab mõne kuu jooksul, kui tarvilik, neid summasid sisse nõudma. Ja kui need investeerimise laenud poolekuu jooksul kokku tõmmata, siis võiks öelda, et suur osa sellest korstnasse kirjutada tuleb. Kui aga ümber korraldada need iga aasta ettevõtete kandejõu kohaselt, siis võib kindel olla, et riigil igatahes kapitali siinjuures kaduma minna ei tohiks. Kapital peaks 10—15 aasta jooksul tegelikult tagasi tulema, kusjuures muidugi ei või öelda, et protsendid täiel määral tagasi tulla võiksid, vaid protsentidest peaks igatahes üks osa minema kahjude katteks, mis siiski paratamata on. Kui see uus asutus finantseerimise ülesande oma peale võtab, siis on võimalik, et emissioonipank sellest ülesandest vabanedes puht emissiooni poliitikat ajada saab ja enam oma teelt kõrvale ei kaldu. See tee oleks emissioonipangal kõigepealt meie raha väärtuse kindlustamine ja jooksva krediidi tarviduse rahuldamine. Vabariigi Valitsus püüab tulevikus oma tähelepanu peajasjalikult selle peale pöörata, et Eesti pank sellest ülesandest tulevikus kõrvale ei kalduks.

Edasi võiks nimetada, et välislaenu tõttu Eesti pangas riigil teatavad summad vabanevad, mis praegugi riigil pangas hoiu arvel on, kuid mida puudutada ei tohi. Tulevikus, kus Eesti pangal vabad summad olemas, võib riik oma summade üle vabamalt käsutada. Võiks küsida, kui suuri summasid võiks riik meie rahvamajandusse mahutamiseks määrata. Oleks ettevaatamata, kui meie kõik saadud kullatagavarad rahvamajandusse mahutaksime ja välja laenaksime, vaid teatavad taga-

varad peaksid siiski riigile oma arve peale jääma. Võiks arvata, et umbes 500 miljoni margaga võiks rehkendada, mis rahvamajanduse toetamiseks ära kasutada võiks, ilma et see panga seisukorrale raskusi teeks. Neid summasid võib tulevikus kasutada ainult kindla eriseaduse põhjal või eelarve piirides, nii et nende summade kohta viimane sõna alati Riigikogule jääb. Vabariigi Valitsus kavatses igatahes vastavaid eriseadusi ka selles mõttes välja töötada, et katsuda neid summasid juhtida põllumajandusse, eestkätt maapanga kaudu.

Pikaajalisemate laenude korraldamiseks tahab Vabariigi Valitsus ellu kutsuda riikliku laenuasutuse sellekohase eriseaduse alusel. Seaduseelnõu kokkuseadmisel peetakse silmas põhimõtet, et laenude väljaandmisel kõigepealt silmas peetakse, et laenu eest pakutavad kindlustused küllaldased oleksid, ja et laenu antaks ainult elujõulistele ettevõtetele. Loomulikult antakse Eesti panga poolt sellele asutusele üle rahvasteliidu nõukogu poolt selleks määratud laenu osa 350 tuhat naelsterlingit. Kui Riigikogu eriseaduse alusel selle pikaajaliste laenude asutuse ellu kutsunud on, siis ühtlasi sellega antakse sellele asutusele kindlad juhtnõõrid, mille alusel tema neid rahasid välja anda tohib. Vabariigi Valitsus tahab omalt poolt kaasa mõjuda, et see väljaandmine kindla kava ja plaani järgi sünniks, kusjuures Vabariigi Valitsuse arvates peaks see kava olema järgmine: et kõigepealt tuleb rahuldada neid laenunõudmisi, mis lähevad meie põllumajandusliku tööstuse võrgu arendamiseks. Eriti tuleb piimameiereide võrk täielikult välja ehitada, kusjuures muidugi liialduste eest hoida tuleks. Teises järjekorras võiks lubada igasuguste ettevõtete toetamist, mis meie maasaadusi ehk maapõuevarasid ümber töötavad, kusjuures jällegi eesõigus tuleb anda neile, kes elujõulised on, ja kes võivad töötada ilma tollide kaitseta.

Eesti panga asutamiselega üheskoos tekib küsimus, kuidas valitseda riigi aktsiaid. Juba Eesti panga aktsiaid on riigil 500 miljoni eest, peale selle on mitmed teised asutused ja ettevõtted, kus riik osanik on, jne. Ka see peab kindlasti paremini korraldatama ja loomulik on, et nende valitsemises kõige lähemal ajal tuleb kindel seaduslik kord maksma panna. Vabariigi Valitsus tahab lähemal ajal Riigikogu ees esineda vastava seaduseelnõuga.

A. Veiler (tõer): Austatud rahvasaadikud! Härra rahaminister puudutas koos kõiki neid rahaseadusi, mis praegu päevakorras seisavad. On õige, et neid seadusi esimesel lugemisel raske on üksteisest lahutada, ainult teine luge-

mine tõmbab üksikud juoned nende vahele. Kui meie nende nelja rahaseaduse arutamisele asume, siis peame seda kindla teadmisega tegema, missuguse tähtsa sündmuse ees riik praegu seisab. Nagu seadustest näeme annab riik käest ära suured õigused ja suured raha tagavarad: osa neist lähemate aastate peale, osa pikaks ajaks. Kõigepealt annab riik käest ära emissiooni õiguse esialgu 25-eks aastaks. Riigikassa on tarvitanud emissiooni 2 miljardi marga piirides. See õigus läheb nüüd riigikassa käest ära, ja raha tsirkulatsioon sünnib Eesti panga kaudu. Riigikassale jääb ainult õigus metallraha välja anda 9 krooni elaniku kohta. Edasi annab riik oma käest ära viimase kullatagavara, see on umbes 500 miljoni marga ümber. Peale selle lähevad Eesti pangale üle kõik riigikassa nõudmised senise Eesti panga vastu, see on umbes 2½ miljardit marka.

Edasi kuulsime härra rahaministri seletusest: peetakse soovitavaks, et ka välislaenu üle läheb uuele emissioonipangale üks miljon naela ehk üks miljard kaheksasada miljonit marka. Sealjuures laseb uus emissioonipank rahaseaduse § 11. põhjal liikvele veel oma raha. Nii näeme siis, missugused õigused riik oma käest ära annab. Nüüd tekib küsimus, kas nende summade väljajagamine senisel teel võib sündida, või peab siin põhjalik pööre tulema.

See küsimus on kõigis erakondades kaalumisel olnud. Ka meie erakond on mitu ja mitu korda seda küsimust arutanud, ja meie olime omad seisukohad härra Riigivanemale teatavaks teinud. Ma pean praegusel juhtumisel heameelega konstateerima, et nende seisukohtadega osalt praeguse rahaministri seletuses arvestatud on. Ei saa öelda, et välislaenu tingimused päris soodsad on. Ühte võib aga öelda, et kui seda laenu rahvasteliidu soovitusel antakse, et siis tingimused halvemad ei ole, kui teistel riikidel, kes oma laenu väljaspool kodumaad realiseerinud on. Välislaenu loomulikuks tagajärjeks on väliskapitali juurdevool meie eraettevõtetesse. Ka härra rahaminister arvab, et ei saa illusioone panna uue välislaenu peale. Härra rahaminister ütles praegu väga õieti, et uuest välislaenust jääb meil vabaks ainult viissada miljonit. Siia maani räägiti aga kolmest miljardist. Kuid ka selle viiesaja miljoni juures on tähtis, kuidas seda edaspidi välja antakse, kas sünnib see kodusel teel või rahvaesituse kindla kontrolli all.

Härra rahaminister tähendas, et vabanevate summade väljaandmise tahab valitsus kindlale alusele seada. On teada, et kui väliskapital eraettevõtetesse voolab, siis sellel kapitalil ka teatavad tingimused on. Kuid meie

maksustamise viis on praegu sarnane, mis väliskapitali Eestisse voolata ei lase.

Oleme härra Riigivanema tähelepanu selle peale juhtinud, et valitsuse pea on lubanud meie maksusüsteemi parandada. Teatava rahuldustundega pidime kuulma, et valitsus tahab esitada riigi aktsiate ja fondide seaduse. (K. Virma, stp: Sellega ei ole nüüd enam midagi teha.) Mina arvan, et nende aktsiatega ja fondidega siiski midagi teha saab, mis praegu veel riigi kätte on jäänud. Kõigepealt selle 500 miljoniga, millega riik Eesti panga osanik. Loomulik, et kui eraosanikud Eesti panga juurde tulevad, siis riigi aktsiad edaspidi riigikassale üle antakse. Samal ajal arvame meie, et uus laenupank tuntavat abi peab tooma meie tööstusele, kaubandusele, põllumajandusele jne. Kahjuks seisab aga see seadus pikemat aega kuskil kalevi all. Härra rahaminister tähendas, et meie tööstus, eriti väike- ja kesktööstus kõige elujulisem olla. Ühtlasi rõhutas rahaminister, et valitsuse arvates kaubandus-tööstuskoda ühe esitaja just neist ringkondadest uue panga nõukogusse peaks saatma. Rahaminister võrdles rahaseaduse käiku raudteedega, kus kahed rööpad. On olnud halb vedurijuht. Nüüd oleks tarvis vedur teistele rööbastele tõsta. Mina tahaksin siin tähelepanu juhtida sellele, et harilikult ei tõsteta vedureid teistele rööbastele, vaid neid juhib rööpaseadja. Praegusel juhtumisel on rööpaseadjaks riigikodanik ja kui edaspidi veduri juhtimisel rööpaseadja, see on riigikodaniku-maksumaksja arvamistega rehkendatakse, siis võib enam-vähem julgust olla, et välislaenu õieti tarvitatakse, ja selles lootuses anname lõpuhääletamisel oma hääled laenu tegemise poolt.

K. Virma (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! See on päris õige, et härra rahaminister algatas läbirääkimisi käesoleva seaduseelnõu arutamise puhul kogu kompleksi kohta, nimelt kogu nelja seaduseelnõu kohta, mis meil päevakorras järjekorras arutamisele tulevad. Ja siin peaks ütlemä, et õigem oleks, kui meil päevakorras see järjekord ümberpöördukt oleks olnud, nimelt, et meie kohe laenu seadusest oleksime võinud rääkida, sest raskuspunkt on ju siin. Kui meil asi selge on, et kõik käesolevad neli seadust on seotud välislaenu küsimusega, siis on ka arusaaday, et on olnud katseid vastata küsimuse peale, ja muretseda selgust selle kohta, milleks meie välislaenu üldse teha tahame. Ühes asjas olemä meie sellejuures vastuse saanud — et laenu on tarvilik meie raha kindlustamiseks. Aga ka selles asjas on mõtted mitmeti lahku läinud, ja sellejuures on laiemates hulkades niisugune

arusaamine tekkinud, et välislaenuga peaks lähemalt seotud olema meie majandusliku elu kiiremalt liikumapanemine. Ja küsimus on kõige aja selle viimase kohta vastuse otsimise juures liikunud. On küsitud: kuipalju see laen meie majanduslikku elu ka liigutada jõuab? Juba eelkõneleja tähendas, et need suured lootused ja sellega seotud miljardid on juba tänapäev sulanud 500 miljoni peale. Aga ka nendega 500 miljoni kohta ei ole veel selgust, mida nendega tegema hakatakse. Meil on teada — ja seda on ajakirjanduses küllalt juba käsitatud, — et praeguse Eesti panga juures on nõndanimetatud „külmanud krediitid“. Neid krediite tahetakse „sulatada“. Loomulikult peaksid nad elavamaks muutuma, kui sulatamiseks laenu võetakse. Mis korras see aga sünnib, see on kahjuks meile alles selgusetu. Uue laenu panga põhikirja välja töötamine pidavat käsil olema, niipalju kui mina erikomisjoni koosolekul aru sain, pidada selleks õieti kiirelt töötatama, et võimalikult ruttu laenu panga põhikirja kokku seada ja ühes sellega ka selgust muretseda selle kohta, missuguses korras meie neid külmetanud krediite sulatada saaksime, nii et meie kavatsatud välislaenu sellejuures kasutada võiksime. Sellejuures puudub aga selgus, kas meie need asjad jätame lihtsalt laenu panga operatsioonide hulka, andes laenu pangale õiguse pikaajalisi krediite pidada, või tuleb siin jääda neile alustele, mis rahvasteliidu protokollides on, nimelt neis protokollides, mis nende seaduseelnõude juurde lisatud, mida meie praegu lugemisele võtame ja kus on väljendatud, et üks osa välislaenust, millest praegu kõneleme, läheb hüpoteeklaenudeks. Igatahes puudub selgus. Edasi, kui meie vaatame Eesti panga uut põhikirja niisugusel kujul, nagu ta meil ees on, ja eriti seda korda, kuidasmoodi tulevikus pangast laenu saab, siis peaks ütleva, et praegune Eesti panga põhikirja õieti selle sama korra võimaldab. Ja kui meie tegelikult elus ringi vaatame, siis paistab, vähemalt mulle on see niimoodi silma paistnud, et meie praeguste majanduslike tingimuste juures kõik uue Eesti panga põhikirja tingimused mahuvad täiesti vana Eesti panga põhikirja raamidesse ja meie praeguste võimaluste juures on rahuldatavad kõik võla soovid, mida võib kindlustada uues Eesti panga põhikirjas ettenähtud vahenditega. Neid veksleid, mida uue panga põhikirja alusel diskonteerida võime, neid laene, mis meie uue panga põhikirja alusel teha võime, nende jaoks jätkub meil ka praegu raha. See on minu arvamine. Ma ei saa teile igasuguseid näiteid siin ette tuua, aga ma võin süski öelda, et tean juhtumise, kus ühel pangal oli võimalus krediiti saada

lombardlaenuks kuni 250.000 Inglise naela, kuid sellest saadi ära kasutada ainult 10% — ülejäänud osa jäi kasutamata, sest ei olnud laenu tahtjaid, kuigi see laen praegu kavatsatud välislaenust kallim ei olnud. Ma küsiksin teie käest, kust võtame selle tagavara neid likviidseid laene, mida uude Eesti panka paigutame. Siin on terve rida kahtlusi, need kahtlused on lahendamata.

Edasi. Meil on millegi pärast pahameel selle üle, et meil Eesti pank on riigipank olnud. Uue korra järgi saab ta, ma ütleksin, „nõndanimetatud erapangaks“, sest kui vaatate, kes uut Eesti panka valitsema hakkab ja kui vaatate, kust need õigused saadakse, mis neid lasevad hakata uut Eesti panka valitsema, siis on see „nõndanimetatud erapank“ täiesti põhjendatud. Kui küsida, missugused on need majanduslikud tingimused, mis meid sunnivad selle sammu astuma, siis saame vastuse, et meid väljaspoolt sunnitakse seda sammu astuma, sest ilma seda täitmata meie välislaenu ei saavat. Siin on Riigikogu liikmetel kohus kaaluda, kas selle hinna eest on õigus seda välislaenu teha, või peaks ettevaatlikum olema.

Edasi tarvitaksin juhust siin kohal käsitada seda, mida erikomisjonis käsitasin, nimelt, et praegusel ajal paistavad niisugused välja vaated võimalikud olema, et omavalitsustele antakse välislaenu. Ma ütlesin juba erikomisjonis, et minule paistab, et need tingimused, mille alustel omavalitsustele laenu pakutakse, et need tingimused võib olla on praegusel ajal lahendamad selle tõttu, et teatavad sammud rahvasteliidu kaudu meie rahaasjanduse korralduse alal on tehtud ja mille tagajärjel ka need neli seadust, mis meil praegu esimesel lugemisel on, päevakorrale tulid. Minule paistab, et need laenu tingimused, millest räägitakse omavalitsuste tegelastega, eriti linna tegelastega, on võrdlemisi kerged. Mulle tundub, et need tingimused mitte raskemad ei ole, kui käesoleva riigilaenu tingimused. Kuid mulle on riigi eelarve arutamise ajast meelde jäänud, et meie valitsus omavalitsuste kaudu tehtavate laenu asjus mitte ainult eitaval seisukohal ei ole, vaid mulle isiklikult tundub, et valitsus selle vastu päris vaenulik on. Linnadele praegu pakutav või läbirääkimise all olev laenusumma ulatub 10 miljoni dollarini. See on suurem summa, kui praegune riigi laen. (Vahel hüüe paremalt pool t.) Seda küll, aga ehk Teie natukene kannatate. Omavalitsuste kaudu ärakulutatav välisraha sellest laenust oleks ainult 40%, nõnda et 60% sellest välisrahast jääks riigi majanduslikeks ressursideks. Aga omavalitsused ei tarvitseks seda laenu põrmugi ühe aasta jooksul ära kulutada, vaid võivad seda laenu

mitme aasta jooksul tarvitada. Siin on ainus kaaluv küsimus: millest meie saame selle välisvaluuta, millega meie ära tasume selle osa, mis omavalitsused välisvaluutas ära kulutavad, samuti kogu laenu protsendid? Selle summa peame meie välisvaluutas välismaale välja maksma, millele veel juurde tuleb riigi poolt kulutatud osa. Siin pean ma otsekohe ütleva, et need kulud tulevad katta samadest välisvaluuta allikatest, mis meil on käesoleva riigi laenu katteks, näiteks, mets, linad, pekon, kanamunad jne. See on täiesti selge. Kui meie leiame praeguse riigi laenu kava juures, mis on 1.350.000 Inglise naela suurune, et meil jätkub vastavat katet, või kui meie julgeme sellejuures asja peale vaadata nüü moodi, et küll meie leiame võla tasumise ja selle protsentide katmiseks vastavat välisvaluutat, mis pärast siis ei peaks meie julgema omavalitsuse laenu juures samuti mõelda. Igatahes on minule jäänud niisugune mulje, et valitsus omavalitsuste laenuküsümise juures palju kahtlevamal seisukohal on, kui välislaenu tegemise juures, mida meie rahvasteliidu kaudu peame tegema. Selle viimase juures, nagu eelkõneleja juba tähendas, satub Eesti riik teatud eestkostmise alla, vähemalt Eesti rahandus satub eestkostmise alla, sest nende seaduste alused, mis praegu arutamisel, kõnelevad selles asjas täiesti selget keelt. Mulle võidakse vastata, et kui meie väikse omavalitsuse laenu tegime, mis ainult 100 tuhat naela oli, siis sattus meie riik pigisse ja tegi hästi, et katsus ruttu selle laenu ära maksta. See jutt on õige. Ta võiks meile aga õpetuseks olla, et meie niisuguseid lepinguid ei sõlmiks, millega meie eestkostmise endale kaela võtame. Kas tänapäev oleme juba kõik nii targad, ja selgesti näeme, et rahvasteliidu protokollides olevad eeskirjad ei sisalda neid konkse, mida Tallinna linna veevärgi laenu juures alles pärast nägime? See veevärgi laenu manitseb meid, et peaksime ettevaatlikumad olema.

Minu parteisõber tegi päevakorra kindlaksmääramise juures ettepaneku, nende küsimuste arutamiseks natukene aega anda. Kahjuks arvas Riigikogu enamus, et asi neile küllalt selge on. On selge, siis selge. Meile aga need asjad nii selged ei ole. Kuigi käesolev seadus niisugune on, mille vastu meil ei tarvitse olla, on ta siiski lüli neist neljast välislaenuga seotud olevast seadusest, mille vastu meie peame olema. Järelikult ei saa meie käesoleva seaduse poolt olla.

М. Куртшинский (vn): Господа народные представители, я принадлежу к числу лиц сочувственно относящихся к за-

конопроектам о финансовой реформе, представленным правительством Государственному Собранию, что можно заключить уже по моим мнениям, высказанным на этот счет в печати. Однако, я должен сказать, что та быстрота, с которой теперь рассматриваются финансовые законопроекты, не может принести пользы делу.

В подписанном в Женеве протоколе соглашения с советом лиги наций было указано, что в течении трех месяцев правительство обязано представить парламенту все эти законопроекты, которые связаны в одно целое.

Протокол был подписан 10 декабря, значит законопроекты могли быть представлены парламенту или в январе или в феврале, или в марте месяце. Вместо того, чтобы воспользоваться одним из ранних сроков, правительство воспользовалось самым поздним. Законопроекты эти были представлены парламенту только в марте, т. е. за такой срок до их окончательного рассмотрения, когда с ними очень трудно было основательно ознакомиться.

Конечно нужно сказать, что эти законопроекты уже рассматривались в „riigi majanduse nõukogu“. Но там рассматривались только общие схемы и поэтому даже и членам экономического совещания, не говоря уже про остальных членов Государственного Собрания, ознакомиться с точным содержанием всех этих законов было невозможно. Я как член „riigi majanduse nõukogu“ несколько раз сам интересовался тем, когда же, наконец, будут внесены данные законопроекты. Но их все не было. Я думаю, что для всех ясно, что громадные разницы между рассмотрением одних общих положений и подлинным текстом, в котором эти положения выражены. И с точки зрения экономиста и с точки зрения юриста ясно, что в законе надо придавать значения и мелочам. Иногда не только слово, но даже и точка или запятая могут менять смысл закона. В особенности все эти замечания имеют место в данном случае, когда нам предложены на рассмотрение такие сложные вопросы, как лежащие перед нами законы, составляющие части общего здания финансовой реформы, крайне важной для всей страны. Вместе с тем все они требуют особого углубления в самую суть предложенных законов. Такое быстрое их рассмотрение, какое теперь предполагено, было бы уместно только разве в

том случае, если бы все были детально знакомы с текстом. Между тем это даже и невозможно было сделать при данных условиях.

Я в течении более чем четверти века занимаюсь вопросами, касающимися финансов и, тем не менее, я не был в состоянии решить для себя целый ряд вопросов. За этот короткий срок после внесения законопроектов, несмотря на то, что я уделял им достаточно внимания и времени. У меня и до сих пор остались вопросы, которые могут возбудить сомнения. Я думаю поэтому, что если бы даже большая часть парламента состояла бы из лиц с очень серьезной теоретической и практической финансовой подготовкой, то все таки и при таких условиях многия сомнения могли бы возникнуть по целому ряду пунктов, встречающихся в законопроектах. Я мог бы представить немало таких примеров, могущих возбудить целый ряд сомнений относительно тех или иных способов их разрешения.

Например, хотя бы вопросы, касающиеся обеспечения выпуска банкнот или вопросы размена, чтобы коснуться только того, что сразу же бросается в глаза. Нужно при этом помнить, что этими своими указаниями я вовсе не говорю, что эти законопроекты неприемлемы, я уже заранее отметил, что все они приемлемы в принципе, но одно дело — общая принципиальная оценка, а другое дело — детали, которая также крайне важны. Ведь все это такие законы, от которых будет зависеть очень многое в нашей хозяйственной жизни.

Можно сказать на это, что всем членам парламента была представлена возможность вносить и теперь те или иные поправки на основании ознакомления с предложенным нам законопроектом, но дело в том, что именно такое достаточное ознакомление не могло иметь места. Ведь не нужно забывать, что все эти законопроекты были внесены в парламент только в марте месяце, при том были внесены тогда, когда мы занимались рассмотрением бюджета, когда почти каждый член парламента работал в той или другой подкомиссии, когда заседаний было чрезвычайно много и когда отдался наряду с этой главной работой, чему-нибудь другому — было крайне трудно. Что же касается специальной комиссии, которая заседала во время Пасхи, то она, конечно, не могла в этот краткий период вполне исчерпывающе разобраться во всех

этих деталях, представляющих тем не менее первостепенную важность и должствующим служить основанием наших окончательных решений,

Поэтому для более осторожного и целесообразного решения всей данной финансовой проблемы, я бы предложил, если бы надеялся на то, что это будет иметь успех, передать эти законопроекты на дополнительное рассмотрение в финансовую комиссию. Если бы это мое предложение не встретило благоприятного отклика, я бы предложил другое: пусть по крайней мере тот срок, который должен протечь между первым и вторым чтением, не только не будет сокращен, как это предположено, а по возможности несколько удлинен. Это дало бы возможность тем членам парламента, которые желали бы глубже ознакомиться с содержанием законопроектов, основательно их обдумать, наметить необходимость тех или иных поправок и подготовить эти поправки заблаговременно. Предположенная в данном случае спешность здесь является не плюсом а несомненно минусом.

Пусть меня в отношении моих слов поймут правильно. Я вовсе не стою за то, чтобы оттянуть каким бы то ни было способом стоящее перед нами решение. Я знаю все те соображения, которые руководят министром финансов в его желании как можно более ускорить эти вопросы в связи с перспективами заключения иностранного займа. Но одно дело — откладывать, а другое — чрезмерно спешить. Поэтому я против того, чтобы наши решения в таком важном деле принимались без должной осмотрительности и продуманности. Я хочу, чтобы наш парламент в этих вопросах проявил бы необходимую осторожность, потому что все они чрезвычайно важны и спешность здесь может дать результаты крайне неблагоприятные.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina võtsin sõna, et umbes samas mõttes, nagu härra professor Kurtschinsky seletust andis käesoleva seaduse puhul, mõni ääremärkus teha, kuid ainult teises sihis. Nimelt näib mulle, et Vabariigi Valitsus oleks pidanud siiski katsuma kokkukõla luua nende seadustega, mis praegu maksvad ja mille ära kaotamine uute seaduste maksma hakkamisel ühe hoobiga vist peaks raskusi sünnitama. Erikomisjonis räägiti selle küsimuse üle ja kaaluti võimalust, et rahaseaduse viimase paragrahvi tähistatakse umbes 25

seadust, nende hulgas kuldbilansside seadus, kuldkrooni seadus, jne. Küsimust kaaludes leiti, et seda ei ole võimalik teha, sest üksikute seaduste puhul on teatavad üleminekumäärused tarvis, millistega tuleb arvestada. Ja kui üldse võib rahareformi läbiviimise puhul, et valitsusele suure usaldusega vastu tullakse, nii et lahtiseks jäetakse välislaenude protsent ja tähtaeg, siis teiselt poolt on küll selge, et meie peaksime seda küsimust lähemalt puudutama käesolevate rahaseaduste puhul. Sellepärast tuleb Riigikogul valitsusele soovitada, et neid küsimusi silmapaari vahele ei jäetaks ja mitte vast poole aasta pärast, vaid võimalikult kiires korras välja töötataks seaduseelnõu, mis tarvilikul määral tühistab minu poolt tähendatud seaduseelnõud, nagu kuldbilansside seadus ja teised.

Mis puutub sellesse, nagu oleks erikomisjon pidanud pikemat aega töötama ja rohkem asja sisusse tungima, siis luban küll enesele lugupeetud eelkõnelejale vastu vaielda. Mina leian, et Riigikogu komisjon on selleks pandud, et poliitiliselt eelnõusid kaaluda. Meil tuleb rahaseaduste kaalumisel küll arvata, et rahaminister on juba niipalju kui võimalik asjatundjate kaastöötamist otsinud ja leidnud mujalt kui erikomisjonist. Kui oleks Riigikogu liikmed asjatundjatena — finantseksperdidena — seal kaasa töötanud, siis oleks see seaduseelnõule vast rohkem kahjulik, kui kasulik olnud, ja loodame, et valitsus ka tulevikus rahareformi läbiviimise puhul kaastöötajateks kutsub asjatundjaid, keda Riigikogus, välja arvatud vast ehk prof. Kurtshinsky, raske on leida, ja sellepärast arvan, et täiesti õige on, kui Riigikogu komisjon mitte kui asjatundja seaduseelnõu ei arutanud, vaid ainult läbi vaatas, kuivõrt asjatundjate poolt väljatöötatud eelnõud seaduslikult vastuvõetavad on.

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Oinas: Kuna kõik sõnavõtjad, peale rkl. Hasselblatt'i, rääkisid üldse rahareformist, eriti Eesti panga ümberkujundamisest ühenduses välislaenuga, siis ei ole minul kui rahaseaduse aruandjal õieti millegi üle rääkida nende oponendina.

Ainult rkl. Hasselblatt märkis ära ühe asjaolu, mille juures tuleks Riigikogus peatuda. Nimelt selle asjaolu, et ettepannud rahaseaduse eelnõu ei näe otsekohe ette seda, missugused maksvad seadused muudetakse rahaseadusega. See on kahtlemata rahaseaduse eelnõu puudus. Selle peale juhiti ka komisjonis tähelepanu ja mina isiklikult tegin ettepaneku,

et vastav täiendus esitataks. Rahaminister esitas ka täienduse, kuid komisjon leidis, et võimatu on seda kiires korras läbi vaadata, pealegi pidi rahaminister ise tunnistama, et tema poolt esitatud rahaseaduse täiendus ei ole niivõrt põhjalikult välja töötatud, et selle võiks kiires korras vastu võtta. Rahaministeeriumi esitaja härra Kõstner'i poolt avaldati sel puhul arvamist, et võiks avaldada eriseaduse rahaseadusega muudetavate seaduste kohta. Härra rahaminister ja komisjon pooldasid seda seisukohta. Teadmiseks võttes rahaministri seisukohta, et vastav seaduseelnõu esitataks enne rahaseaduse maksmahakkamist Riigikogule, loobus komisjon muudetavate seaduste äramärkimisest rahaseaduses ja leppis sellega, et valitsus esitab lähemal ajal sellekohase seaduseelnõu Riigikogule. Ma pean tarvilikuks selle siin ära märkida lootuses, et härra rahaminister selle vastu ei vaidle.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Kurtshinsky'lt on ettepanek, anda rahaseadus rahaasjanduse komisjoni, ja kui see ettepanek läbi ei lähe, siis seaduseelnõu I ja II lugemise vahel määrata 10-päevaline vaheaeg. Ma saan nii aru, et see ettepanek sisaldab kaks ettepanekut, ja et mõlemad ettepanekud tulevad hääletamisele pärast seda, kui Riigikogu on otsustanud seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Panen hääletamisele ettepaneku — seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Rahaminister L. Sepp: Härra Kurtshinsky poolt on tehtud ettepanek, rahaseadus tagasi anda komisjoni, või kui see ettepanek vastu ei võeta, siis määrata vähemalt 10 päeva I ja II lugemise vahel, et aega oleks Riigikogus seda seaduseelnõu läbi vaadata. Seda ettepanekut pooldab osalt ka härra Hasselblatt, sellepärast, et oleks võimalik täiendada rahaseadust seaduste nimetamisega, missugused tulevad kustutamisele. Ma vaidleksin mõlemale ettepanekule vastu. Kõigepealt rahaseaduste tekst on trükitud kujul Riigikogu liikmetele juba enne pühi kätte saadetud, komisjonis on aga muudetud ainult üksikud paragrahvid. Ei võiks raskusi tekitada neid üksikuid parandusi Riigikogus 2—3 päeva jooksul põhjalikult läbi vaadata ja nende kohta seletusi nõuda.

Mis puutub endiste seaduste kaotamisesse, siis on see kodifikatsiooni küsimus, ja meie oleme palju seadusi vastu võtnud, ilma et meie kodifitseerinud oleme ilma tähen-

damata, missugused seadused kaotavad maksu- vuse. Loomulik on, et kui praegune rahaseadus võetakse tarvitusele, ja kui ta on vastolus eelmistega, siis käsitatakse viimast seadust.

See ei ole muidugi hea kord. Sellepärast oleme kokku seadnud vanade rahaseaduste nimekirja, mille esitame erinovellina, et neid ka vormilikult, et kodifikatsioon kergem oleks, ära kaotada. Seda meie jõuame veel enne kevadet teha, kuna rahaseadused enne sügiset maksta ei hakka. Praegu on nende seaduste vastuvõtmisega kiire, nad on ühenduses kevadesooniga. Ja kui nad praegusel kevadesoonil hiljaks jäävad, siis võib olla saame meie alles aasta hiljem need seadused tegelikult maksta panna. Sellepärast soovitaksin mina omalt poolt ja arvan, et ei teeks raskusi, kui juba käesoleva nädala jooksul need seadused läbi arutatakse ja vastu võetakse.

Kui nende seaduste arutamisel lugemiste vahel kolmepäevalist vaheaega teha, siis ei saa neid päevakorda võtta enne kui tuleval reedel, ja siis jääks järgmine lugemine tuleva nädala peale. Ma paneksin ette, et sellest vormilikkusest kinni ei peetaks ja teen ettepaneku, kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada, sellega ei taha ma öelda, et see enne neljapäeva sünniks. Kui nende seaduste teine lugemine reede peale jääb, siis jääb nende seaduste arutamine mitmed ja mitmed päevad edasi. Vaidlen nende ettepanekute vastu ja teen omalt poolt ettepaneku, kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada, kusjuures teatan, et enne neljapäeva ei ole tarvidust päevakorda võtta.

Juhataja K. Einbund: Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Hasselblatt'il.

V. Hasselblatt (sks): Härra rahaminister seletas, et mina toetasin ettepanekut, eelnõu rahaasjanduse komisjoni anda. Ma seda ei ole teinud. Tean, et need eelnõud kiire iseloomuga on ja soovitsin neid esimesel lugemisel vastu võtta. Mina tahtsin näidata, et teatud maksvad seadused, mis nendega ühenduses seisavad, silmavahele ei jäetaks ja kokkukõlastamise seadused kiires korras välja töötataks.

Juhataja K. Einbund: Riigikogu liikmed on rahaministri ettepanekut kuulnud. Kordamist ei soovita. Hääletan kõigeemalt rahaministri ettepaneku, selle järele rkl. Kurt- schinsky ettepaneku eraldatult. (Hääletata- takse.) Nähtava enamusega on rahaministri ettepanek vastu

võetud. Ma leian, et rkl. Kurt- schinsky ettepaneku teine osa on rahaministri ettepaneku vastuvõtmisega ära langenud, kuna ettepaneku esimene osa, anda käesolev seaduseelnõu raha- asjanduse komisjoni, ära langenud ei ole ja hää- letamisele tuleb. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepaneku esimene osa tagasi lükatud.

7. Riigikassa- Ra- ha- se- ad- uste- tähtede ja vahe- erikomisjoni aru- tustähtede emis- andja A. Jürman: siooni lõpeta- Teisena oli läbivaatamisel- mise seadus — erikomisjonis seaduseelnõu, I lugemisel. mille järgi riigikassatäh- tede ja vahetustähtede emissioon lõpetatakse. Emissiooni õigus, mis nüüd riigikassal on, antakse seaduse järgi üle uuele emissioonipangale. Uuele emissiooni- pangale jääks ainuõigus pangatähti välja anda ja temale jääks siis peaülesandeks nende kind- lustamise eest valvel olla. See seaduseelnõu on järelduseks rahaseadusele. Kui siin raha- seadus on vastu võetud, siis tuleks ka käesolev seaduseelnõu vastu võtta. Erikomisjoni nimel teen ettepaneku, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: (Hää- letatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja A. Jürman: Kuna esi- mese seaduseelnõu juures on vastu võetud ettepanek, I ja II lugemise vahel kolmepäeva- lisest vaheajast mitte kinni pidada, siis teen sellekohase ettepaneku ka käesoleva seadus- elnõu kohta.

Juhataja K. Einbund: (Hääle- tatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

8. Eesti panga Ra- ha- se- ad- uste- põhikiri — I lu- erikomisjoni aru- gemisel. andja A. Jürman: Üks suurematest seadus- test, mis erikomisjonis läbivaatamisel oli, on Eesti panga põhikiri — Eesti panga põhikiri muutmise. Käesolevas seaduseelnõus muu- detakse Eesti panga põhikiri selles mõttes, et ta puht emissioonipangaks muutub. Rõhku on pandud selle peale, et Eesti pank põhikirja kaudu oleks nii piiratud omas tegevuses, et ta ainult emissioonipanga ülesandeid täi- daks. Tähendab, ta peaülesanne on omalt poolt väljalastud pangatähtede kurssi alles hoida. Praeguse seisukorra juures ei suuda

Eesti pank seda ülesannet täita, kuna ta algusest peale täitis kahte ülesannet ja nimelt emissioonipanga ja finantseerimise panga ülesandeid. Eesti pank oli ajajooksul niipalju pikaajalisi laene välja andnud, et suurem osa laenudest on muutunud pikaajalisteks, nõndanimetatud „külmanuteks“. Kui seisukord nõuaks, et Eesti pank peaks laene tagasi tõmbama, siis praeguses seisukorras Eesti pangas seda teha ei suudetaks, sest selle tagajärg oleks paljude ettevõtete ruineerimine.

Peale emissioonipanga tuleb ellu kutsuda pikaajaliste laenude pank, millele Eesti pank oma „külmanud“ laenud üle annaks. Kui Eesti pank tööle asub, siis annab riigikassa kõik kullatagavarad pangale üle, et emissioonipanga kohustused oleksid vähemalt 40% kindlustatud. Riigikassal vabanevad aga Eesti pangas teatud summad, ja riigikassa võiks kasutada nende summade paigutamist otsustarbeits, mis Riigikogu ise edaspidi ära määrab.

Panga põhikirja juures erikomisjon sisulisi muudatusi ei teinud, vaid rohkearvulised muudatused, mis vastu võetud ja läbi viidud, täiendasid ainult sedasama põhimõtet, et emissioonipank oma operatsioonide juures peab jääma laenude juurde, mis kõige likviidsamad. Mõni paragrahv täiendati selles mõttes ja vormuleeriti selgemini kõik selleks, et uus emissioonipank ei satuks samasse raskesse seisukorda, kui praegune Eesti pank. Komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõnealolevast kolmest rahareformi ja pangareformi seadusest on Eesti panga põhikirja seadus kahtlemata kõige tähtsam. Kuna rahaseadus ja riigikassatähtede emissiooni lõpetamise seadus ei tekitanud põhimõttelikke vastuaidlusi komisjonis, tekitas Eesti panga põhikiri suuremaid lahkuminekuid. Meie oleme arvamisel, et Eesti panga põhikirja suhtes ei ole talitatud õnneliku käega.

Eesti panga uus põhikirja eelnõu näeb ette, et Eesti pank on emissiooni ainuõigusega eraaktsiapank. Kui komisjonis minu poolt küsimus üles tõsteti, mil põhjusel on niisugusele seisukohale asutud, kas ei lase end asi ümber korraldada — tähendas rahaminister, et rahvasteliidu rahanduskomitee kindel nõudmine olevat, et Eesti pank tuleb ümber korraldada erapangaks, millist seisukohta ei võivat valitsus Genfis enam muuta.

Kui see nii on, siis on asjaolud väga kurvad. Nähtavasti on ka informatsioon, mis Eesti panga tegevuse kohta rahvasteliidu rahanduskomiteele antud, sihilik olnud.

Et rahvasteliidule antud informatsioon küllalt õige ei ole olnud, paistab välja Eesti panga põhikirja eelnõu juurde lisatud seletuskirjast. Seal on muuseas öeldud, et laenude andmisel on Eesti pank talitanud enam-vähem autonoomselt, kuid on ühtlasi arvestanud suuremal või vähemal määral soovituste ja ettekirjutustega, mis Vabariigi Valitsus ühel või teisel juhtumisel, ühe või teise ettevõtte teostamise puhul panga juhatusele on andnud. Neist ridadest võib välja lugeda, et Vabariigi Valitsus on oma „soovituste ja ettekirjutustega“ pangale peale sundinud ebaõige laenupolitika, mis panga reorganiseerimise erapangaks tarvilikuks teeb, et panka kindlustada valitsuse mõju vastu.

Mul ei ole kahjuks teada, missugused need Vabariigi Valitsuse soovitused on olnud, millistega Eesti pank on pidanud arvestama ja millised on Eesti panga tegevusele nii saatuslikud olnud. Pean tunnustama, et mina riigikontrolörina Vabariigi Valitsuses kuigi palju sarnaseid ettekirjutusi ja soovitusi näinud ei ole. Tõsi, üksikuid ettepanekuid tehti, kuid suurem osa neist lükati tagasi. Kui Eesti panga juhatus on pidanud siiski arvestama mingisuguste „soovituste ja ettekirjutustega,“ siis on nad kuskilt mujalt „mõjuvalt poolt“ tulnud. Oleks huvitav, kui meile teada antaks, missugused need saatuslikud „soovitused ja ettekirjutused“ on olnud, kelle poolt ja missuguste ettevõtete kohta neid on avaldatud. Kui Eesti pank mingisuguseid „soovitusi ja ettekirjutusi“ on täitnud, siis on pank ise süüdi selles, et ta lihtsalt kulissidagust politikat valitsusvõimudega jagas, mida erapangana teatavatel tingimustel veelgi soodsam on teha.

Edasi on seletuskirja lõpuosas öeldud, et Eesti pank riikliku pangana olevat „poliitilise võitluse keerdu kistud“, mis tema tegevuse peale kogu aja takistavalt olevat mõjunud. Nüüd tahetakse pank sellega, et tema erapangaks tehakse, „poliitiliste võitluste keerust“ päästa.

Ma pean siinkohal tõsiasja ära märkima, et nõndanimetatud „poliitiliste võitluste keerdu“ sattus Eesti pank just siis, kui teda saneerima hakati, kui teda hakati ümber korraldama, et temast saaks õige emissioonipank. Siis hakati paremalt poolt kaebama, et Eesti panka tuuakse politika, kuid see politika, mis siis Eesti panka toodi, oli õige politika, oli Eesti panga päästmise ja rahakursi stabiliseerimise politika. Seega oli hädakisa „poliitika“ kohta pangas ainult selleks, et võidelda halbustate päevavalgele toomise ja panga saneerimise vastu.

Eesti pank jääb tegelikult meie rahaliikumise korraldajaks, sest tal on ainuõigus emitteerida pangatähti, mis on ainukesed seaduslikud maksuabinõud. Riigil enesel mingisugust muud kuld- ega paberraha ei saa enam olema peale vahetusraha, mille summa on piiratud. Kui Eesti pank, kes omab määratu tähtsuse meie riigi- ja majanduselus, kujundatakse erapangaks, siis on motiivid, mis seletuskirjas on ette toodud, küll liiga tühised selleks.

Mina saan täiesti aru rahvasteliidu tegelestest, kes meile seda soovivad, sest neil on olnud tegemist haigete riikidega, kus riigivõim on kasutanud emissioonipanku selleks, et nende kaudu saada raha oma puudujääkide katteks. Peale selle on riigivõim mõnes riigis veel olnud ehk huvitatud sellest, et demonstreerida võidukatele liitriikidele, et nende poolt pealepandud kohustused võidetud riikidele liiga rasked ja väljakannatamatud on. Võib olla, et need motiivid mõneski riigis teguriks on olnud inflatsiooni kriiside tekkimisel.

Meil ei ole riik ekspluateerinud Eesti panka, vastuoksa, Eesti pank on elanud täielikult riigi raha arvel. Kui teie vaatlete, kuidas senise Eesti panga päraldust likvideerida kavatsetakse, siis peate tunnustama, et riik pealegi kallist kulu- ja valuraha maksab selleks, et Eesti panka tervendada, teda emissiooni alal toimima panna normaalselt.

Mis sünnib öieti ettepannud põhikirja vastuvõtmisega? Riik ostab välja esiteks kogu oma riigikassatähtede emissiooni. See on võimalik ainult selle tõttu, et pank võlgneb suured summad riigile. Mujal riikides on emissiooni väljaostmine sündinud järkjärgult, selleks kogutud erifondist. Meil aga võlgneb Eesti pank niivõrt suured summad riigile, et riik võib korruga oma riigikassa emissiooni välja osta. Teiseks teeb riik välislaenu ja annab sellest lõviosa: üks miljon naelsterlingit — 1.800 miljonit Eesti marka Eesti pangale puhtalt välisvaluutas kätte, kuid saab asemele Eesti pangalt sama summa võrra „külmanud“, väga kahtlasi laene. Seega ostab riik välja laenatud välisrahaga Eesti panga halvad laenud. Vähe sellest, riik lunastab oma hoiusummade arvel peale selle 1 miljardi marga ulatuses halbu laene Eesti panga käest. Seega ohverdab riik lõviosa oma välislaenust ja peale selle 1 miljard marka, et Eesti panka vabastada endistest pattudest, nõndanimetatud „külmanud“ laenudest. Kuid sellest ei jätku veel. Riik peab veel poolteise miljardi marga ulatuses kindlustama Eesti panga laene. Jääb järele, et Eesti pangal on ainult alla $\frac{1}{4}$ normaal, likviid laene ja üle $75\frac{1}{2}$ ebalikviid laene, milliseid Eesti pank

ei tohtinud üldse välja anda. Seega matab riik määratud summad, ligemale 4,5 miljardit selleks, et Eesti panka vabastada ebaõigete laenude koormatuse alt. Et Eesti pank on seni tegutsenud riigikassa rahade arvel ja suurema osa riigi kullatagavarast ära tarvitanud, sellest ei hakka mina pikemalt rääkima.

Lõpubilanss on see, et riik ostab välja kogu oma riigikassatähtede emissiooni. Riik likvideerib sealjuures kogu oma kullafondi, milline oli teatavasti 15 miljonit kuldrubla. Peale selle ohverdab suurema osa välislaenust ja hoiusummadest. Kuna riik sarnaseid suuri ohvreid toob, ja neid ka varemalt on toonud, siis ei ole meil neid motiive, millised olid mujal, et emissioonipanka vabastada riigi käest. Meil on Eesti pank seni olnud riigikassa ülevalpidamisel. Riigikassa võimaldab ka, et Eesti panka võib nii kiirelt ja radikaalselt ümber korraldada normaalselt töötavaks emissioonipangaks.

Eesti panga ümberkorraldamisest erapangaks ei ole mingit kasu veel sellepärast, et meil puuduvad majanduslikult jõukad, iseseisvad ja riiklikult mõtlevad ringkonnad, kes suudaksid Eesti panka emissioonipangana oma õlgadel kanda. Meie tööstus ja kaubandus on seni suurel määral tegutsenud ainult Eesti panga kraanide abil.

Eesti panga tegevus oli hukkamõistetavalt halb seni, kuni riigivõim Riigikogu näol temast eemal oli, just sellest ajast, kus Riigikogu oma käed külge pani, algas Eesti panga tervendamine. Sellepärast ei ole mingisugust alust Eesti panka ära võtta riigi käest, ei ole õigust teda isoleerida Riigikogust. Nendel põhjustel olen mina ja on minu rühm Eesti panga uue põhikirja eelnõu vastu.

Põhikirja eelnõu näeb küll ette, et esialgu peab pank jääma riigipangaks selle tõttu, et seltskonnal ei ole raha, et Eesti panga põhikapitali kokku panna. Kuid põhikirja järgi ei tohi kesta see üleminekuajajärk kuigi kaua. Põhikirja § 76 ütleb järgmist: „Senikaua, kui valitsus on kõigi panga aktsiate omanik, täidab tema täiskogu ülesandeid, kuid mitte kauem kui kaks aastat pärast käesoleva põhikirja maksamahakkamist.“ Kahe aasta kestel tuleb seega riigil panga aktsiaid välja anda. Ja kui tema juba mõned aktsiad on ära müünud, ei ole valitsus enam panga täiskoguks, vaid esineb seal ainult kui üks osanik. Pank omab sellega segaettevõtte kuju. Kuid sarnane olukord ei vasta Genfi protokoll ja uue põhikirja mõttele. Täites täpselt Genfi protokoll, tulevad valitsusel kahe aasta jooksul aktsiad välja anda ja pank kujundada erapangaks.

Ma tähendasin juba, et meie sarnaseks ümberkujundamiseks põhjust ei leida ja ei saa selle poolt olla.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman**: Kui võtsime vastu eelmiste päevakorra-punktide juures rahaseaduse ja seaduseelnõu, mille kaudu meie emissiooni väljalaskmise ainuõiguse anname Eesti pangale, siis on paratamatu, et meie vastu võtame Eesti panga põhikirja muutmise seaduse. Kui seda ei teeks, siis ei oleks rahareformi läbiviimine kindlustatud, sest Eesti pank, muutmata kujul kus ligi 75% pikaajalisi laene, mida ei saa tagasi tõmmata, ei suudaks emissioonipanga ülesandeid täita. See on paratamatu, et Eesti panga põhikirja muutmise seadus tuleb vastu võtta selleks, et rahareformi läbi viia ja pangatähtede väljandmist kindlustada. Ettepaneku üle, et pank peaks olema puhtal kujul riiklik pank, vaieldi komisjonis õige palju, kuid selle pooldajateks jäid ainult sotsialistide esitajad. Nagu teada, on see kategoorilisematest nõuetest rahvasteliidu poolt ja siis on ka see paratamatu. Tegelikult ei ole aga näha, et Eesti pank nii ruttu riigi käest ära läheks. Põhikirja järgi on pank erapank, aga ta aktsiad jäävad riigi kätte, ja seega on pank riigi pank ja tegelikult Vabariigi Valitsus panga peremees. Kui pank edaspidi erapangana tegutsema hakkab, võib Vabariigi Valitsus ta peale suurt mõju avaldada, kui osa aktsiaid on riigi käes. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on rkl. Oinal faktiliseks märkuseks.

A. Oinas (stp): Eksiarvamiste ärahoidmiseks, nagu oleksime mina ja minu mõtteosalised Eesti panga emissiooniõiguse ja laenupolitika ümberkorraldamise vastu, pean tähendama, et see sugugi õige ei ole. Meie pooldame täiel määral Eesti panga reformi selles mõttes, et Eesti pank ümber kujundataks sirgjooneliseks emissioonipangaks, kuid leiame, et seda õigem oleks teha riigi kätes.

Juhataja **K. Einbund**: Panen hääletamisele ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman**: Kuna eelmiste seaduseelnõude juures vastu võtsime ettepaneku, et kolmepäevalist vaheaega I ja II lugemisel vahel mitte pidada, siis esinen

vastava ettepanekuga ka käesoleva seaduseelnõu juures.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) 30 häälega 17 hääle vastu on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan vaheaaja 15 minutiks.

Vaheaeg algab kell 19.25 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 19.50 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**. Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu koosolek jätkub. Sõna on korra kohta juhatusel liikmel Penno'l.

9. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine.

Abiesimees **R. Penno**: Juhatusel nimel teen ettepaneku, pidada homme kell 5 p. l. koosolek, võttes päevakorda:

1. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 2 — II lugemisel.

2. Üüriseaduse muutmise ja osalise kaotamise seadus — I lugemisel.

3. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seadus — II lugemisel.

4. Palga alammäära seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

5. Uute linnade tuluallikate suurendamise ajutine seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

6. Eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

7. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolöri aruande kohta o/ü. „Revalise“ asjas.

8. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. Lindudekodu asutamise seadus Kuresaare linna piiris asuvas „Väikeses lähes“ — üldkomisjoni ettepanek.

10. Välismaalastele teenistusloa-andmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

11. Rahukohtu trahviseaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Põhjendus on see, et võrdlemisi suur hulk seaduseelnõusid ootab vastuvõtmist ja et istungjärgu lõpul ummistust ei tekiks. Ja kui täna jõuame päevakorras edasi ja mõni seadus mõnel lugemisel vastu võetakse, siis tuleb

vastavalt arvata, et juhatus nad teisel järgmisel lugemisel päevakorda kannab.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

10. Välislaenu Rahaseaduse eriseadus — I lugemisel. komisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Lu- gupeetud Riigikogu liikmed! Täna sel koosolekul vast I lugemisel vastuvõetud seaduse läbiviimiseks on, nagu nende seaduste arutamise puhul seletati, välislaenu tegemine kahtlemata tarvilik ja nimelt selles suuruses, nagu see käesolevas seaduses tähendatud, 1.335.000 naelsterlingit. Ei ole kahtlust, et rahareformi läbiviimine on meil väga tarvilik, ei ole ka selles kahtlust, et selle välislaenu saamine rahvasteliidu kaasabil on väga soovitatav ja võiks olla aluseks tulevaste krediidiolude parandamiseks, kui ka meie majandusele tervendamiseks. See eelnõu võeti komisjoni poolt vastu ilma suuremate muudatusteta. Ka ühines komisjon Vabariigi Valitsuse seletuskirjaga. Eelnõus on vastu võetud kaks parandust: esiteks muudeti § 3 selles mõttes, et detsembrikuul 1926. a. Genfis sõlmitud protokollid ei avaldata seaduse lisana ning sellega ei muutuks seaduseelnõuks, vaid avaldataks kui Vabariigi Valitsuse ratifikatsiooni akt „Riigi Teataja“ lisas. Kui meie omakorda arutame seda seaduseelnõu näol, siis tuleb nõnda välja, nagu Riigikogu ratifitseeriks seda teistkordselt. Kuigi käesoleval juhul sellele mingisugust tähtsust ei ole efekti mõttes, siiski tulevikus peame selle vabaks jätma, et valitsuse poolt ratifitseeritud protokollid ei kuuluks Riigikogu ratifitseerimisele.

§ 4. on sisse võetud selles mõttes, et seadus hakkaks maksuma kohe selle vastu võtmisel, sest praegusi olusid silmas pidades on meil kahtlemata põhjalik karta, et need 10 päeva, mis seaduseelnõu valitsuse käes oleks, siiski kahjulikku mõju võiksid avaldada läbirääkimistele. Kõik need põhjused, miks kõik seadused meil hakkavad maksuma ainult 10 päeva pärast nende vastuvõtmist või pärast avaldamist „Riigi Teatajas“, ei ole nende seaduste puhul mõõduandvad. Sellepärast teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. Kurtschinsky (vn): Господа народные представители! Я опять всхожу на эту кафедру, чтобы обратить ваше внимание на пункт 2-й законопроекта об иностранном займе. Заем — это ясно — для нас необходим. Он важен для того, чтобы в первую очередь довести до конца

нашу денежную реформу, для того, чтобы перестроить устав Эсти банка, сделав его настоящим эмиссионным учреждением, без чего невозможно создание правильных основ нашей экономической жизни. Заключение займа, я, также как и другие, считаю необходимым и в печати уже неоднократно высказывался в этом духе. Однако в предложении нам законопроекта я считаю совершенно слабым одно место. Дело в том, что вопрос о займе и об условиях займа — два совершенно различных вопроса. Можно вполне сочувствовать самому займу, но не одобрять тех или иных условий и подробностей его проведения. По § 52 основного закона эстонской республики вопросы о заключении займов решает Государственное Собрание. Никаких дальнейших постановлений на этот счет в законе не имеется.

Таким образом здесь открывается известный простор для принятия тех или иных решений. По этому вопросу г. министр финансов заявил, что здесь уже имеется известный прецедент по заключению займа на покупку железнодорожного материала в Англии. Здесь, однако, по моему мнению, речь идет о таком деле, где прецеденты, особенно единичные не могут ничего доказывать, ибо они могут быть и ошибочными, а все дело заключается в принципе, в определении границ парламентской компетенции. Практика не решает вопросов принципа, они должны покоиться на наших общих и более глубоких представлениях о сущности того или иного явления. Я бы по этому поводу мог указать на своего рода сходное положение в условиях зарождения русской парламентской жизни. Когда в свое время в России было создано народное представительство, то было установлено, что дела законодательного свойства по части государственного кредита относятся к его компетенции.

В отношении же заключения новых займов была введена оговорка, что законодательные учреждения могут высказываться лишь о размере и существе предположенных правительством кредитных операции, а также об источниках для их выполнения; что же касается порядка и условий производства этих операций, то они должны были являться делом особого учреждения — комитета финансов. Этот комитет существовал задолго до возникновения Государственной Думы, но во все продолжение его существ-

вованя ни его компетенция, ни состав, ни главные задачи его — не были определены в законе и не представляли чего-либо определенного и только с созданием парламента они были окончательно фиксированы. В состав этого комитета входили, кроме представителя совета министров, финансов и государственного контролера, еще и другие члены по назначению высшей власти. Входили в него и некоторые представители теоретической науки, которые должны были по возможности создавать гарантию правильности решения всех обсуждавшихся там вопросов. Создание этого финансового комитета было сочтено передовыми кругами русского общества способом для урезывания прав парламента и ограничения свободы его для деятельности.

После создания комитета народному представительству не приходилось решать многих вопросов, связанных с займом и решавшихся комитетом, ему предстояло только согласиться с этим или нет; многое могло быть уже до того предрешено и парламента только занимался принципиальным вопросом о желательности или нежелательности займа вообще. Между тем есть целый ряд таких условий, которые могут делать желательный сам по себе заем — совершенно неприемлемым. Так, например, при общем мнении о необходимости займа, скажем, чрезвычайная высота процентов, слишком низкий эмиссионный курс, отсутствие права конверсии, какая либо особая гарантии и прочия „подробности“ заключения займа могут возложить на народное хозяйство такую тяжесть, о которой народные представители, соглашаясь на заем, и не помышляли. Все эти вопросы остались в стороне от рассмотрения парламента, их должен был рассматривать финансовый комитет, и поэтому к его созданию, как я уже указал раньше, Государственная Дума отнеслась как к несомненному урезыванию прав парламента, против чего Дума во все время его существования и считала своей обязанностью — бороться.

Я привел эту справку только для того, чтобы подчеркнуть, что и тогда в русских условиях для руководящих кругов общественного мнения и представителей финансовой и государственной науки было ясно, насколько важно охранить в этом отношении основные права парламента. Точно также и у нас должно быть ясно, насколько важно сохранение за парламентом не только его права, признать или не

признать заем желательным, но и установление тех условий, на которых заем может быть заключен. Поэтому представлять парламента право решать только один вопрос: заключать ли заем или нет и оставлять открытым решение того, на каких условиях он будет заключен, будь он внешний или внутренний, далеко не разрешает всего наиболее существенного для оценки значения займа. Ведь если не указан процент займа, эмиссионный курс, право конверсии, срок погашения, условия этого погашения и т. п., то не нужно забывать, что при включении тех или иных из этих условий, заем желательный сам по себе может стать совершенно нежелательным. Поэтому представлять в этом отношении полный простор прав министру финансов не являлось бы целесообразным самоограничением прав парламента.

Наиболее правильным выходом из этого положения было бы создание особой специальной комиссии, в которую входили бы министр финансов, государственный контролер и некоторое число правительственных специалистов и члены парламента, при чем последние должны бы были быть выбраны парламентом не по принципу представительства партий, а по степени их подготовленности к решению этого рода вопросов. Эта комиссия, задачей которой являлся бы исключительно вопрос о технической и экономической конструкции займа и выяснение всех связанных с ним условий, должна была бы в свое время представить парламента окончательный доклад и итог своих работ.

Министр финансов или, скажем правительство могли бы разрешать в пределах, намеченных парламентом, практическую задачу заключения займа. Можно указать в данном случае, что по краткости имеющегося у нас срока создание такой специальной комиссии является невозможным или трудно осуществимым. Тогда можно было бы найти несколько иной компромисс, а именно — отдать этот законопроект в уже существующую финансовую комиссию для рассмотрения законопроекта о займе и изменения § 2. в том смысле, чтобы установить в нем хотя бы приблизительные условия, известные рамки, в которых предстоит действовать правительству при заключении займа, в виде указания определенных предельных положений, скажем: не выше такого-то процента, не дольше такого-то срока и т. п., что оставляло бы правитель-

ству все же достаточный простор свободы действия при его практических шагах.

Если же этот параграф останется в его настоящем виде, т. е. парламент предоставит правительству заключение займа, не определяя этих важных технических условий — то это черезчур увеличивает полномочия правительства, и черезчур уменьшает права парламента. Права парламента таким образом подвергнутся совершенно ненужному самоограничению. Я не отрицаю того, что самая техника заключения займа есть вопрос не законодательной, а исполнительной власти, которая фактически осуществляет заем, но все-таки, определение известных директив, определение известных основных линий должно остаться делом парламента. Если парламент откажется от этого права весьма существенного для его компетенции, он сделает несомненную ошибку. Ведь если принять в соображение, что даже русский парламент, который несомненно действовал в условиях менее благоприятных чем парламент нашей республики, все же стал на точку зрения недопустимости урезания в этом вопросе его прав, то тем более ясно, что нам неудобно создавать такое положение, когда правительству дается „carte blanche“.

Поэтому с точки зрения охраны истинных прав парламента желательно, чтобы в тот краткий срок, который находится в нашем расположении, парламент мог бы создать комиссию или воспользоваться уже существующей, которая могла бы включить кого либо из нужных лиц с совещательным голосом, для выработки всех наиболее важных положений, характеризующих заем.

В этом смысле я и вношу предложение, чтобы между первым и вторым чтением законопроекта он был передан в указанную мною финансовую комиссию, которая могла бы соответственно переработать текст второго параграфа законопроекта об иностранном займе.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Kurtshinsky'lt on tehtud järgmine ettepanek: „Teen ettepaneku, välislaenu seadus I ja II lugemise vahel rahaseaduste erikomisjoni anda, et kaaluda küsimust, kas ei tuleks seaduseelnõu § 2. täiendada laenu tingimuste täpsema ära-tähendamisega ses sihis, et seadusest oleks näha, missugustel tingimustel korral (nende piirid) Vabariigi Valitsusel õigus on laenu-lepingut sõlmida.“

Rahaminister L. Sepp: Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma juhin tähelepanu sellele, et välislaenu suhtes ei ole valitsusele sugugi nii vabad käed jäetud, nagu professor Kurtshinsky tähendas. Seaduse § 1 ütleb, et valitsus volitatakse välislaenu tegema Genfis 10. detsembril 1926. a. ettenähtud suuruses ja tingimustel. Selle järgi on ette nähtud, et valitsuse poolt ratifitseeritud protokoll avaldatakse „Riigi Teatajas“ ühes seadusega. Sellega on valitsusele teatud piirid tõmmatud, kus öeldakse, kui suures summas ja missugustel tingimustel välislaenu võib teha jne. Täiesti lahtiseks jääb ainult kaks küsimust: tähtaeg ja protsentide kõrgus. Peab ütlema, et seda ette kindlaks teha on väga raske. Võiks ju oletada, et moodustataks mingisugune erikomisjon, kes pärast kiire korras need tingimused läbi vaatab. Kuid seda seaduse ette näha või administratiiv-funktsioone Riigikogu komisjoni peale panna, ei ole võimalik. Ma rääkisin juba rahaasjanduse komisjonis, et loomulik on, et kui Vabariigi Valitsus enne välislaenu allkirjutamist rahaasjanduse komisjoni poole pöörab ja komisjoni sellest informeerib. Kuid seda seadusega ette näha ei saa.

Rkl. Kurtshinsky ütleb, et tähtis ei ole see, et Riigikogu selle otsustamisest osa võtaks, vaid et seda asjatundjad isikud kaaluksid, et need tingimused õiged oleksid. Kuid ka siin ei ole mingisugust kahtlust, sest seaduse § 2. ütleb, et valitsus saab ainult niisuguste tingimuste järgi talitada, mis finantskomitee eksperdi poolt heaks kiidetud, ja nagu härrad Riigikogu liikmed teavad, on meile vastav ekspert määratud rahvasteliidu nõukogu poolt. Nii et siin ei peaks küll põhjust olema mingisuguseks kartuseks, et valitsusele välislaenu tegemiseks liiga vabad käed oleksid jäetud. Komisjoni anda seda seadust minu arvates ei ole sellepärast kuidagi otstarbekohane. Kui härra Kurtshinsky mingisuguse otstarbekohase paranduse teeb, võib olla, on see vastu võetav, mina aga teisiti seadust konstrueerida ei saa. Kui aga siin mingisugused parandused peaksid olema ja need tarbe esile kutsuvad, mille kohta siin seisukohta ei saa võtta, siis võiksid need parandused ka komisjonis arutamisele tulla. Praegu ei ole aga mingisuguste konkreetsete paranduste peale tähelepanu juhitud, ja sellepärast toetan ettepanekut, see seaduseelnõu vastu võtta ilma komisjoni andmata.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Kurtshinsky juba juhtis tähelepanu sellele, et volitus, mis valitsus omale palub, on suurel määral blankovolitus. Härra rahaminister tähendas, et see nii ei ole, et Genfi protokollis olevat laenu tegemise tingi-

mused üles seatud. See on õige, et seal teatavad tingimused on kindlaks määratud, nimelt välislaenu netto summa jne., kuid väga tähtsad tingimused, nagu laenu tegemise koht, laenu tegemise kursus, tähtaeg, protsendid, üldse kogu laenu majanduslik külg on täiesti lahtiseks jäetud. Kui nende asjade otsustamine antakse valitsuse kätte, ilma et rahvaesitusel selle kohta midagi oleks öelda, siis tõuseb küsimus, kas niisugune kord on kokkukõlas meie põhiseadusega. Põhiseaduse § 52 ütleb muuseas, et „Riigikogu otsustab laenude tegemise“. Ma saan sellest nii aru, et Riigikogu otsustab laenu tegemise siis, kui tal konkreetsed tingimused teada on. Käesoleval juhtumisel teeb aga Riigikogu ainult põhimõtteliku otsuse ilma et tal laenu konkreetsed tingimused teada oleksid. Minu arvates on see ainult volituse andmine Vabariigi Valitsusele laenu teha, mitte aga laenu tegemise otsustamine põhiseaduse mõttes. Kui üks asutus otsustab midagi, siis peavad tal asja põhitingimused teada olema, laenu juures ei ole aga põhitingimuseks mitte üksi laenu summa, vaid ka laenu tähtaeg, protsent ja laenu tegemise koht. (M. L a a r m a n'i, p ö l v a h e l h ü d e d.) Kas lubate, härra Laarman, mind jätkata. Teil on ju võimalus sõna võtta ja siis oma mõtteid avaldada.

Meie teame, et nii meile kui ka meie lõuna-naabritele, Lätile ja Leedule, on tehtud varemalt laenuettepanekuid, kuid nendest ettepanekutest ei ole midagi välja tulnud sellel põhjusel, et laenu tingimused on vastuvõetamatud olnud, tähendab et laenu protsent liiga kõrge, või muud majanduslikud tingimused liiga halvad on olnud. Kui aga kõik need küsimused, millepärast seni ei ole laenu tehtud, jätame lahtiseks ja Riigikogu enese kompetentsist nende hindamise ära annab, siis arvan, ei ole see kokkukõlas põhiseaduse § 52., kus öeldakse, et Riigikogu otsustab laenu tegemise. Ilma laenu põhitingimuste teadmata ei saa aga ju laenu tegemist otsustada.

Peale selle tekib veel teine kahtlus. Genfi protokolli artikkel II § 4. öeldakse: „Eesti valitsus ei tee ühtki korraldust, mis usaldusmehe arvates võiks ürral § 1. nimetatud tulude üldsummat vähendada seesugusel määral, mis laenuobligatsioonide omanikkude kindlustust ähvardaks.“ Siin tõuseb küsimus, kas see siduvus käib ka Riigikogu kohta? Kas ka Riigikogu, kes ju tikkudel, tubakalt, õllelt võetava aktsiisi määrab, ennast valitsuse poolt sõlmitud kokkuleppega köidab, kui ta nõusoleku annab laenu tegemiseks. Leian, et Riigikogu ei saa ennast sel kombel kõita, vaid jääb oma suveräänse õiguse juurde, tulusid määrata. Kuid selles võidakse ka teisiti kokkuleppe tekstist aru saada.

Neid kaalumisi silmas pidades toetan mina rkl. professor Kurtschinsky ettepanekut, et välislaenu seaduse eelnõu tagasi antaks rahaseaduste erikomisjoni selleks, et rahaseaduste erikomisjon eestkätt läbi kaaluks küsimuse, kas ei ole võimalik teatavaid raame seada selleks, et valitsus neis raamidest võiks laenu tegemist teostada. Meie saame väga hästi aru, et valitsusel on tarvilikud teatud volitused, et laenuasjas läbirääkimisi pidada. Kuid siin on meil tegemist põhimõtteliku küsimusega. Meie ei tohi vaadata parlamendi, kui seaduste masindamise aparadi peale, vaid kui Eesti rahva võimukandja peale. Välislaenu küsimust ei tohi otsustada parlamendi seljataga. On vähe, kui selles asjas ainult informeeritakse rahaasjanduse komisjoni. Minu arvamise järgi peaks parlament teatavad raamid seadma, milles võiks valitsus laenu tegemist teostada. Raudteematerjalide laenu oli väikse tähtsusega laenu, kui sel puhul põhiseadusega kokkukõlasolemise küsimust üles ei tõstetud, siis oli see arusaadav, sest laenu tingimused olid kindlad ja teada. Meil on tegemist käesoleval juhtumisel teistlaadi laenuga. Mina arvan, et ettepanud volitust ei või parlament anda.

(Kooosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

Juhataja R. Penno: Lõpusõna on arundjal.

Aruandja V. Hasselblatt: Suurem osa neist vastuväidetest, mis ette toodi lugupeetud härrade Kurtschinsky ja Oina poolt, oli arutamisel rahaseaduste erikomisjonis. Rahaseaduste erikomisjon leidis siiski tarvilikuks, vaatamata selle peale, et volituste hulgas ei ole tähendatud protsendimäär ja laenu pikkus ning missugusel turul tuleb laenu otsida, et volitused tulevad valitsuselt, silmas pidades seda, et soodsate laenu tingimuste otsimise juures võib paremini töötada kui käed on vabad. Lepiti selle seisukohaga järgmistel põhjustel. Seni on harilikult sarnased küsimused ette kantud enne allakirjutamist rahaasjanduse komisjonis. Vaatamata selle peale, missugustest rühmadest on valitsus moodustatud, anti valitsuse poolt rahaasjanduse komisjonile informatsioon ja küsiti rahaasjanduse komisjoni nõusolekut. Kahtlemata saab sel viisil käesoleval juhtumisel talitada. Sel korral, kui rahaasjanduse komisjon või komisjoni enamused leiab, et need tingimused vastuvõetavad ei ole, siis on Riigikogu liikmetel kõik õigused ja võimalused käes neid läbirääkimisi katkestada, ja selle abil seda küsimust parlamendis üles tõsta, või mujal teisel teel arutada.

Nii et selle kohta vist suuremat kartust ei peaks olema. Ei tohi unustada, et sellel välislaenu on eriline ilme selle tõttu, et ta on pikema valitsuse läbirääkimiste resultaat, mis peetud rahvasteliiduga. Siin on täna küsimus üles tõstetud, kuivõrt Vabariigi Valitsus seob mitte ainult ennast, vaid ka Riigikogu seadusandlikus vabaduses, meie suveräniteeti. § 4. tähendab, et valitsus ei tee korraldust, mis usaldusmehe arvates kohane ei ole. On selge, et meie suveräniteeti ja seadusandlust ei piirata lepingutega, mis Vabariigi Valitsus sõlmib, ja sellepärast on § 5. ette nähtud, kui mõnel põhjusel seadusandluse kaudu pantobjektid ära langevad, et selkorral oleme kohustatud teised pantobjektid asemele muretsema. Nii et võime, kui see tarvilik näib olevat, sarnasel seadusandlikul teel näiteks aktsiisiseadusi muuta. Aga selge on, kui siinjuures kahju kannatada ei taheta, et sel korral räägime enne kokku, missugused pantobjektid anname, kui uus aktsiisiseadus tahetakse vastu võtta, ja sellepärast teatavad objektid, mis laenu tegemiseks tähendatud, langevad ära. (Vahelhüüe A. Oina, stp poolt.)

Mis puutub sellesse, kuivõrt see seaduseelnõu kokkukõlas on põhiseadusega, siis rahaseaduste erikomisjon siin vastolu põhiseadusega ei leidnud. Eri komisjon leidis, et protsentide suuruse ja emissiooni kursi küsimuste otsustamine ripub sellest, kus valitsus soodsamaid tingimusi leiab. (K. Virma, stp: Igaltpoolt ei sünni laenata.) Komisjon leidis, et see oleks halb, kui laen seob ühekülgiselt ühe turuga, või kui saadakse laenu maalt, kellega meil mingisuguseid majanduslikke sidemeid ei ole, kui näiteks saaksime laenu Lõuna-Ameerikast vähema protsendiga selle asemel, et pisut suurema protsendiga teisest riigist laenu saada, kes tunneb majanduslikku huvi meie riigi ja maa vastu.

Juhataja R. Penno: Aruandjalt on ettepanek, välislaenu seadus I lugemisel vastu võtta. Rkl. Kurtschinsky ettepanek ei käi selle ettepaneku vastu, küll aga nõuab ta, et käesolev seaduseelnõu antaks I ja II lugemise vahel komisjoni, nii et rkl. Kurtschinsky ettepanek tuleb hiljem hääletamisele. Hääletamisele tuleb ettepanek, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Kurtschinsky ettepanek, anda käesolev seaduseelnõu I ja II lugemise vahel rahaseaduste erikomisjoni neil põhjustel, mis ma siin juba ette lugesin.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja V. Hasselblatt: Teen ettepaneku, kolmepäevalist vaheaega käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel mitte pidada.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Üüriseaduse komisjoni aruandja komisjoni esimehe rkl. Holberg'i puudumise pärast jääb vahele üüriseaduse muutmise ja osalise kaotamise seadus — I lugemisel.

II. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 2 — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja V. Hasselblatt kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 2.

Aruandja V. Hasselblatt (loeb):

I.

§ 1. Maaseadusega võõrandatud varandustest antakse tagasi endistele omanikkudele:

1) tööstuslike ettevõtete ehitused ja sisseseaded ühes kõigi päraldustega, kui need ettevõtteid ei olnud vabastatud maksustamisest otsekoheste maksude seaduse § 453. põhjal. Ühes ettevõtete antakse tagasi ettevõttele tarvilik maa-ala, mille suuruse määrab põllutööminister kokkuleppel raha- ja kaubandus-tööstusministriga, kuid mitte üle praegusel ajal kasutada oleva maa-ala, igal juhtumisel mitte üle 50 ha;

2) mõisarentnikkude päralt olevad ettevõtete sisseseaded, sel juhtumisel, kui vastava rentniku päralt olev vastava mõisa inventar ei kuulunud võõrandamisele maaseaduse § 1. tähendus 1. p. 4-da põhjal;

3) Kreenholmi puuvilla-, Narva kalevi- ja lina-, Vana-Vändra klaasi-, Kohila paberi-, Joaveski puupapi-, Sindi kalevi- ja Eidapere klaasivabrikule, Tamsalu lubja- ja Loksa telliskivitehasele tagasiantava maa-ala suuruse määrab põllutööminister kokkuleppel raha- ja kaubandus-tööstusministriga, kuid mitte üle normi, mis nendel ettevõtetel praegu kasutada.

Rahaminister L. Sepp: Palun siin üksikud parandused vastu võtta. Punkt esimeses on mõeldud, et rohkem ei tohi

maad tagasi anda kui praegusel ajal kasutada on. Nagu näitavad andmed on mõned juhuslikult täiesti ilma maa-alata jäänud, kuna Riigikohtu otsuse järgi kõik teatavad maa-alad tulevad tagasi anda. Panen ette, vabaks jätta pinna üldpiiri 50 hektaari normi jaoks.

Punkt 3 on puht redaktsiooniline, siin on üles loetud kõiksugu vabrikud. Tegelikult on neil kindlad juriidilised nimed, sellepärast panen ette, punkt 3. järgmiselt redigeerida:

„O./ü. Krenholmi puuvilla saaduste manufaktuuri ühingu,“ o/ü. „Narva kalevi manufaktuuri, end. A. L. v. Stieglitz'i kalevivabriku“, o/ü. „Narva linaketramise manufaktuuri ühisus, end. A. L. v. Stieglitz'i linavabriku“, Kolga mõisa maa peal asuva „Loksa“ telliskivitehase, „Joaveski“ puupapivabriku, a/s. paberivabriku „Koili“, Vandra klaasivabriku osäühisus M. Graubner'i, a/s. „Silva“ Tamsalu lubjavabriku, end. baron Uexküll Co. ja o/ü. „Sindi kalevivabriku ühisuse“ tagasiantava maa-ala suuruse ja piirid määrab kindlaks põllutööminister kokkuleppel raha ja kaubandus-tööstusministriga.

Siis panen ma ette, punkt 3. juurde võtta märkus: „Võõrandamisest vabastatava maa-ala piirides asuvad veekosed, ühes vastavate maa-aladega, mille kasutamine riigimajanduse seisukohalt soovitav on riigi kätte jätta, ei kuulu tagasiandmisele. Vabariigi Valitsusel on õigus tagasi anda neid koski ja nende juurde kuuluvaid maa-alasid, mille kasutamine riigimajanduse seisukohalt tarvilik ei ole.“

See on selge, ja see on tarvilik selles mõttes, et ei oleks pärast nende koskede kasutamise juures neid tagasi tarvis võõrandada. Edasi on teine märkus, mis lahendab küsimuse, kui vabrikud on üle läinud uue omaniku kätte. Siis on loomulik, et uuele omanikule saab maa tagasi anda ainult siis, kui vana omanik kõik omad õigused üle on andnud. Selles mõttes panen ette, uus märkus vastu võtta: „Kui mõni käesolevas seaduses ettenähtud ettevõtte vahepeal uue omaniku kätte üle on läinud, siis antakse võõrandamisest vabastatavad maa-alad ja varandused praegusele pidajale tagasi, kui endine omanik oma õigustest uue pidaja kasuks sellekohases teadaandes põllutööministreeriumi nimele loobub ja ka siis, kui ta oma õigustest sellekohases lepingu praeguse pidaja kasuks loobunud on.“

O. Gustavson (stp): Silmas pidades, et rahaminister on teinud ettepaneku, mis esiteks sisult seda seadust muudab ja teiseks märkusele uue redaktsiooni annab, ja et võimatu on nii lühikese ajaga selle ettepanekuga tutvuneda, teen ettepaneku, käesoleva sea-

duseelnõu arutamine katkestada kuni järgmise koosolekuni.

Juhataja R. Penno: Korra kohta on sõna rkl. Voiman'il.

J. Voiman (stp): Kuna rahaministri poolt on tulnud sarnane ettepanek, mis tahab kaalumist, ja loomulik oleks, kui seda saaks põhjalikult teha, teen ettepaneku, täna koosolek lõpetada.

Juhataja R. Penno: Panen hääletamisele ettepaneku, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Gustavson'i ettepanek, katkestada maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse nr. 2. arutamine kuni järgmise koosolekuni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud katkestada seaduseelnõu teine lugemine. (K. Virma, stp: Palun rahaministri ettepaneku paljundada ja kätte anda.)

Riigikogu asub vahelejäänud päevakorrapunkti arutamise juurde.

12. Üüriseaduse M. Martna (stp): Väga muutmise ja austatud Riigikogu liikmed! **osalise kaotamise seadus** — olekul oma kõne näitega, **I lugemisel.** missuguseid teateid kohtadelt, see on linnavalitsustelt

ja alevivalitsustelt üüriseaduse komisjoni saadeti. Mina püüdsin seda iseäranis piltlikult näidata just meie kõigesuurema linna, Tallinna, aruande põhjal. Linnavalitsuse poolt anti teada, et korteriteidmine on raske. Tähendab, korterikriis on olemas. Sellele teadaandele kirjutas linnapea asetäitja linnanonik Jürgens alla.

Sellesama härra allkirjaga saadeti aga hiljem Riigikogu liikmetele üks kiri, kus midagi vähemat ei öeldud, kui et Tallinna korteriolud kunagi lahendamad ei ole olnud kui praegu. Nõnda siis ei ole neil teadetel, mis üüriseaduse komisjoni olid saadetud, kuigi suurt tähtsust. Ma peatusin juba teiste alevite ja linnade sellekohaste teadete juures ja näitasin, et ka siin teated väga puudulikud olid. Mitme uue linna poolt ei teatud sedagi, kuipalju kortereid 1922. aastal, see on üldrahvalugemise ajal olnud, kuna need andmed ometi riikliku statistika büroo andmetes olemas on! Ei teatud ka isegi mõnes kohas rahvaarvu, nii näiteks öeldi Petseris — üle 3.000 — korteriarvu ei teata, leibkondade arvu ka ei teata, aga teatakse, et korteripuudust ei ole ja et üüriseaduse

järel vajadust ei ole! Millega oma seisukohta põhjendada, seda ette ei tooda, aga öelda juletakse, et üüriseadust ei ole vaja, korteripuudust ei ole. Lisatakse veel juurde, et viletsamaid kortereid on saada, aga paremaid mitte. See on kahtlemata üks väga põlv küsimus, mille selgitamise juures oleks pidanud hoopis tõsisemat tööd tehtama, kui meil tehtud on. Meil ei ole näiteks selle kohta selgusele jõuda püütud ei ühegi asutuse poolt, — ei tööhoolekandeministeeriumi poolt, ei statistika büroo poolt, ei linnavalitsustes ega linna statistika büroode poolt ega ka meie ülikooli asutuste poolt, — meie viibime täielikus teadmatuses!

Kui mõne aasta eest — pärast sõja lõppu — näiteks meie naaberriigis Saksamaal ilmsiks sai, et korterikriis olemas on, siis asuti seal kohe selgekestegemisele, kuisuur see korteripuudus õieti on. Võeti korteritelugemine ette ja rehkendati välja, et 1.000 elaniku kohta tuleb puudu 16 korterit. Meid ei ole see huvitanud! Nagu ma juba eelmisel korral tähendasin, on meie tööhoolekandeministeeriumi eesotsas arst, kaks arsti. Ma loodan, et tööhoolekandeministeerium nüüd ometi selle asja selgitamise juurde asub! Vast on härral ministril, kes sõna küsinud, juba võimalik nüüd selle kohta mõnesuguseid andmeid anda. Ma ei ole selles asjas eriteadlane, aga ma olen välja rehkendanud, et meil on 1922. aasta rahvalugemise andmete põhjal 1.000 elaniku kohta 275 korterit olemas, vaja oleks neid aga 357, tähendab, minu rehkendamise järgi puudub meie linnades, mitte ainult Tallinnas, vaid ka teistes linnades ja alevites, keskmiselt 70—80 korterit iga 1.000 elaniku kohta. Alles siis, kui meil suur osa sellest puudusest kaotatud oleks, alles siis võiksime sellest kõnelema hakata, et üüriseadus, see on üürnikkude seaduslik kaitse, ära kaotada. Ma olen juba ennegi selle peale tähendanud, et üüriseadus meil ei ole seni ei kala ega liha olnud, ta ei anna üürnikule seda kaitset, mida üürnik vajab, ega täida ka teisi nõudeid, mis üüriseaduse käest õigusega nõuda võiks. Ja ma ei salga sugugi, et meie üüriseadus majaomanikkudele kahjulik on. Nagu meie üüriseadus praegu on, ei võimalda see majaomanikkudele maju hästi korras hoida. Aga et lugu nõnda on, siis ei saa häda ometi sellega vähendada, kui üüriseadus ära kaotatakse ja üürikõrguse äramääramine vabaks antakse. Selle tagajärg ei saa muu olla, kui üüride tõus, ja kuna meie suurema hulga rahva sissetulek äärmiselt väike on, kuna meie töölised isegi riigimaksude all nõnda rängalt kannatavad, et nad kolmandiku osa oma sissetulekutest otsekohesteks ja kaudseteks maksudeks peavad andma, siis on iseenesest

arusaadav, et iga üüritõstmine inimeste elu veel palju raskemaks teeb, kui see senni on olnud. Ja kui meie edasi oleme kuulnud, lugenud ja näinud, et rahvas maalt välja rändab, suurte raskustega välja rändab, et enesetapmiste arv kasvab, vähemalt väga suur on, et surevus suurem on kui sündivus, et meie rahvas kahanemas on, siis on küllalt põhjust selle viletsuse vastu võitlema hakata, korteriviletsuse vastu võidelda. Kui meie korteripuudust silmas pidada, siis peab ütleva, et meil üle maa 25—30 tuhat korterit juurde tuleks ehitada, alles siis võiks öelda, et kõik leibkonnad omale korteri võiksid leida. Aga meie ei pruugi selle üldsumma juurde otsekohe asuda, sest korterüürimise juures mõjuvad majanduslikud olud väga tugevasti kaasa. Kui rahva sissetulek, tema majanduslik seisukord kindlamale alusele ei pääse, siis on võimalik, et inimesed ikka liiga tihedalt koos elavad, nagu ma Riigikogu liikmetele juba ette kandsin, ja mis otse hirmuäratav on. Igatahes oleks viimane aeg sellega algust teha. Ja kui me 15—20 tuhat korterit valmis oleme ehitanud, ning kui meie siis näeme, et nende tarvitajaid ei ole, alles siis võime sellega peatuda ja pikema sammuga edasi astuda. Aga praegu seisame meie niisuguses külmanud seisukorras, et meie midagi ei tee. See väike krediit, mida Riigikogu eelarve alusel mõne aasta eest lubas, selle väikse krediidiga ei ole rohkem kortereid ehitatud, kui 1.240 või 1.250 korterit. See on nagu tilk vett kuuma kivi peale. Tuleb hoopis agaramalt elukortereid ehitama hakata ja alles siis, kui see sündinud on, siis tuleb sellest kõnelema hakata, et üürnikkudele enam seaduslikku kaitset vaja ei ole. Praegu ei või seda keegi öelda.

Neid andmeid, mida ma siin läinud korral linnade ja alevite kohta ette kandsin, oli Riigikogu liikmetel võimalik võrrelda ja kontroleerida. Ja kui nad seda tegid, siis peavad nad tunnistama, et nad viimase rahvalugemise andmete põhjal välja arvatud ja selle tõttu õiged on. Kuna meie linnas ja alevis korteripuudus valitseb, kuid siiski tullakse ja tehakse ettepanek, et üüriseadus tuleb ära kaotada, põhjendades sellega, et korteripuudust ei ole, aga ei suudeta ühegi linna kohta näidata, et seal ei ole korteripuudust. Kõik need andmed, mis ette tuakse üüriseaduse ärakaotamise puhul, ei lase end kaitsta statistiliste andmetega, vaid statistilised andmed kõnelevad hoopis teist keelt, niipalju kui meil neid olemas.

Kui Riigikogu liikmeid huvitaks, ma võiksin ühest plaanist kõnelelda, kuipalju 30 tuhande uue korteri ehitamine maksma tuleks. See summa on kahtlemata suur. 30 tuhat uut korterit läheks maksma 4 miljardit Eesti

marka. Aga kui lähemalt seda summat vaatlema hakkame, kui selle juurde asume ja küsime, kuidas selle summa kokku saaksime, siis ei ole see nii hirmuäratav. (Vahelhüüe aruandja J. Holberg'i poolt.) Need korterid ei ole suuremad, kui iga perekonna kohta umbes 20 kantsülda mahutusruumi. (Aruandja J. Holberg: Iga perekonna jaoks 3 tuba.) Mitte 3 tuba, vaid 2 tuba ja köök. Kui see ehitus plaanikindlalt, nagu meil sellest kõneldud on, standardiseerimise plaani järgi, ette võetaks, siis võiks kantsüllä 12.000 margaga üles ehitada. (J. Mürk, mo: Väga kallis!) Ma loodan, et kui hästi organiseeritult ehitatakse, siis veel odavam tuleb. Praegu aga ei ehitata nii odavalt, vaid eraettevõtjate kätte andes tuleb see kallim maksma. Tallinna linn on ehitanud oma juhatuse all ja siin tuleb kantsüld maksma 14 tuhande margaga ümber. Eraettevõtete kaudu tuli see maksma 16.000 või üle selle. On inimesi, kes riikliku laenuga on ehitanud betoonkividest maju ja neil ei ole ehitus kallimaks läinud, kui umbes 14.000 marka kantsüld. Kui meie niisuguse asutuse ellu kutsume, kelle ülesandeks oleks tuhandeid kortereid ehitada, siis isenesest mõista peaks ja võiks ehitamine veel odavam tulla. Et me 30 tuhat korterit ühe aastaga ei tarvitse ehitada, on selge ja nõnda ei tarvitata ka seda summat ühe aastaga. On aga iseenesest mõista, et ilma riikliku toetuseta ei saa seda suurt eeskava läbi viia, ja kogukond peaks ka abiks olema ja suuremate summadega, kui ta seda seni on olnud! Mul on teada, et Soomes ei andnud valitsus rohkem toetust, kui 20+15%, see on 35% linnadele või kogukondadele kohustusega, et nad vähemalt 15% omalt poolt kannaksid. Kui meie riiklik toetus ütleme 50% ulatuks, ja kui valitsus kogukondade käest nõuaks, et kogukonnad ehitusemaa odavalt peaksid andma või isegi muidu, kui võimalik, ja kui nad ehitusmaterjali odavalt muretseksid või ka rahalist laenu, ütleme 20—25% annaksid, siis, ma arvan, meie leiaksime inimesi, kellel ka omal väikene tagavara on ja kes valmis on kortereid ehitama, meie leiaksime inimesi, kes hüpoteegipangast ja võib olla teistest pankadest laenu saaksid ja selle abil kortereid ehitaksid. Mul on teada juhtumisi, kus eraisikud on maad ostnud, on maksnud keskelt läbi ruutsüllast 1.000 marka. Aga nüüd on maa neil paar aastat omanduseks olnud, nad isegi osa ehitusmaterjali kohale muretsevad, aga linna poolt neile ette pandud nõudmised kui ka maksivad ehitusseadused on niisugused, et inimesed ei või ehitama hakata! Raskused on kanalisatsiooni ja uulitsa küsimustes. Ehitusmaa ei ole küll kaugel, vaid üsna linna serval, vist umbes 50 sülda prügita-

tud uulitsast eemal. Ometi on aga nõnda, et inimesed ehitama ei saa hakata. Kui inimesed 200 ruutsülla ehitusmaa eest 200.000 marka ei oleks tarvitsenud maksta, siis oleks neil võimalik olnud rohkem raha ehitusesse enesesse panna. See on: kui linn oleks ehitusmaa muidu või odavalt andnud, siis oleksid inimesed selle raha, mis nad nüüd maa eest maksid, ehitusmaterjali sisse pannud ja oleksid võinud juba selle rahaga väikese maja üles ehitada! Neil inimestel, kes siin maad ostsid, neil pidid ometi veel väikesed tagavarad olema, ja kui riigi- või linnavalitsus, või sellekohane asutus, mis selleks ellu oleks pidanud kutsutama, üleskutsed avaldaks ja inimesi nõupidamisele kutsuks, kes kortereid ehitada tahavad, siis ma arvan, et sarnaseid inimesi leiduks, kes kogukonna toetusel kortereid ehitada tahavad. See oleks tee, kuidas ehitust odavamaks teha ja kuidas riiklikku krediiti sellel määral nõuda ei tuleks. Kui teada saada tahame, kuidas seda tehakse, siis vaatame, kuidas ehitatakse välismaal. Austrias näiteks on keskoorganisatsioonide poolt korraldatud, et inimesed, kes kortereid ehitada tahavad, ka oma tööjõudu ära kasutada võivad. Nad võivad kuni 2.000 tundi tööd teha, nende tööjõud kasutatakse seal ära, kus see kõige kasulikum ja kus selle päris paik on. On arusaadav, kui keegi aednik enesele korteri ehitab, et teda siis oma maja juurde müüri ja katust tegema ei panda, vaid lastakse tal aeda korraldada, aga mitte ainult oma aeda, vaid kus aia korraldamise tööd üldse tarvilikud on. Kui potisepp omale maja ehitab, siis saadetakse ta sinna, kus potiseppa tööd teha on. Töö on nõnda organiseeritud, et tööjõud ära kasutatakse seal, kus see kõige otstarbekohasem on. Ehitamine läheb selle tõttu odavamaks, laenude tarvidus väheneb.

Teie vabandate, et ma selle näite siin ette tõin, olgugi et see ei puutu üüriseaduse kaitseks, kuid see näide on tarvilik selleks, et ka meil äratundmisele jõutaks, kuidas korteriviletsuse vastu võitlemine võimalik on. Ja kui korteriviletsuse vastu võitlemine võimalik on, siis peaksime sellest huvitatud olema, et ka meie sellele teele asuksime, ja mida rutem me sellele teele asume, seda rutem on võimalik üüriseadus ära kaotada. Mina puudutasin seda, et üüriseadus ei ole täielikult läbi viidud. Sellepärast peaks ka selle kohta selgusele jõutama, kuidas oleks võimalik majaomanikudele seda koormat kergendada, mida nad sellel läbi kannavad, et üürnik seaduse läbi kaitstud on. Austrias on üürnikud paremini kaitstud. Austria majaomanik ei saa peaaegu sugugi üüri, või ta saab ainult nimepidi üüri, ta saab ainult poole sellest üürist, mida ta

enne sõda sai, aga mitte kuldkroonis nagu enne sõda, vaid paberkroonis, mille tõttu üür on 15.000 korda madalam kui enne sõda. Sellejuures ei lagune aga nende majad. On valitud komisjonid ja laudkonnad, kes selle järele valvavad, et majad ei lagune. Majade korrashoidmise kulud kannavad elanikud peale mainitud üüri. Viini linnavalitsus võttis 1921. või 1922. aastal nõuks, 5 aasta jooksul 25 tuhat uut elukorterit ehitada. Aga ta on nüüd, 5 aastat ei ole veel möödus, juba 30 tuhat uut elukorterit ehitatud. Sel kombel, nagu ma siin püüdsin näidata, on võideldud seal korterikriisi vastu, ja nõndasama võitlevad ka teised Austria linnad ja ka teised riigid korteriviletsuse vastu. Meie — Eesti — ei ole veel sellele teele asunud, vaid me lööme endale vastu rindu ja ütleme, meil ei ole korterikriisi! Kahtlemata on meil väga palju inimesi, kes usuvad seda, et ei ole korterikriisi, aga nad usuvad seda sellepärast, et ei ole asja peale tõsiselt vaadatud, ei ole vaatama õpitud. Meie elame päevast päeva edasi, aga üks asi võiks siiski silma paista. Kui ma enne esimest revolutsiooni Tallinnas elasin ja siin uulitsal kõndisin, nagu iga teine surelik, siis nägime majaakendel väikseid paberilapikesi ja nende peale oli kirjutatud, kas õiges või mitteõiges kirjaviisis, sagedasti: „siin on korter saada“ jne. Nüüd seda näha ei ole. Tähenab, et isegi viletsat üht tuba, mis sel ajal saada oli, et inimene ühest majast ometi teise võis ümber kolida, võis uue ühetoalise korteri leida, nüüd aga mitte... See tõsiasi peaks ka neile, kes müüdi korterikriisi ei usu, selgeks tegema, et meil korterikriisi olemas, et selle vastu võitlema peaks. Ainult seda tahtsin ma oma endisele kõnele juurde lisada. Rõhutades, et see küsimus tõsisem on, kui et me lihtsalt öelda võiksim: kaotatagu üüriseadus ära, siis on asi hea. Asi ei lähe sellega heaks, vaid halvemaks. Ja kui Riigikogu enamus tööpoolest üüriseaduse ära kaotama peaks, siis näeme lühikese aja pärast, et meie korteriolud ei parane, vaid halvenevad. Näiteks, tuleksin meelde Kreenholmi vabrikute töölised korterid. Läänud suvel, kui palgatõstmise küsimus päevakorral oli ja kui nimeliselt palka öeldi tõstetud olevat, aga tegelikult ei tõstetud, korteriolud aga nii korraldati, et endise odava üüri asemel kõrgem üür tuli, surus see inimesi veel tihedamalt kokku elama. Kortertes, kus enne üks leibkond elas, sinna asus nüüd kaks või kolm sisse! Ma loodan, et töö-koolekandeminister, kui ta pärast mind sõna võtab, ka seda asja puudutab. Need on olud, mis seda keelt räägivad, et me peaksime mõtlema, kuidas üüriseadust parandada, niisuguseks teha, et üürnikkudel tõesti teatav

kaitse oleks — ühest küljest, aga teisest küljest nii parandada ja summasid otsida, kuidas majoomanikkudele odavat laenu muretseda võiks, ja ehk ka otsekohest tasu selle eest, et nad sunnitud on oma kortereid odavamalt välja üürima, sest et palgad kõrgemaks üüriks ei ulatu. Sarnane kord maksab mitmel maal. Ma nimetan siin näiteks Prantsusmaad, kus tervendatakse korteriolusid ja ehitatakse sõja lõpust saadik kortereid juurde ja tasutakse see osa üüri, mida üürnik tasuda ei suuda, riigi ja kogukonna poolt. On kindel, et korterite ehitamiseks on teatud summa maksetud, on kindel, et selle korteri eest rohkem üüri ei saa, siis tekib puudujääk. Selle puudujäägi katab riik ja kogukond. Hollandis näiteks kui vaene inimene, tööline, omale majakese ostab, kus ta oma perekonnaga elada võib, saab ta riigikassast 100 kuldnat toetuseks. Soomes annab riik 20+15 protsenti ehituse summast. 20% on nõnda mõeldud, et tuleb ühe juures 5 aasta, teiste juures 10 aasta pärast kaalumisega, kas on võimalik, et korter kapitaliintressi ära tasuda suudab, kas üür on nõnda kõrge. Kui selgub, et üür selleks ei ulatu, kustutatakse see 20% võlana maha. Kui aga üür 5 või 10 aasta pärast nõnda tõusnud on, et ka selle korteri tarvitaja kõrgemat üüri maksta ja mainitud 20-protsendilise laenuintressi tasuda võib, siis kirjutatakse maja peale sellekohane võlakohustus. Kui üür nii kõrgele ei ole tõusnud, et selle võla kapitaliseerida võiks, siis kustutatakse see ja ei nõuta tagasi. Seda loetakse siis riigi poolt antud ehitustoetuseks. Inglismaal makseti niisuguste korterite kergemaks ülespidamiseks riigikassast 8—12 naela iga aasta ja nimelt sellepärast, et maja ehitamine tuleb kallim kui üür olla võib, sest et ehitamise kulud pärast sõda suuremaks olid tõusnud kui nad enne sõda olid. — Ja kui see juba teistes maades nii võimalik on, siis peaks see ka meil võimalik olema, siis peaksime ka meie teid ja abinõusid otsima, kuidas seda ka meie juures maksta panna. Aga meie ei peaks seletama ja seda vildakut teed käima, et me ütleme, kaotame üüriseaduse ära, maksku inimesed või ärge maksku, kui nad maksta ei jõua, koligu välja! Niisugune talitusviis ei ole õige sotsiaalpolitika, vaid õige sotsiaalpolitika iga valitsuse seisukohast välja minnes oma rahva vastu on nimelt see, kus riigivõim peab abinõusid ja teid otsima, et niihästi üks kui teine pool ei kannata ja niisugune sotsiaalpolitika, mille tulemusena rahva elamisvõimalused võimalikult lahedad oleksid. Kui meie aga üüriseaduse ära kaotame ja ei anna, inimestele mingisugust soodustust paremate elamisvõimaluste mõttes, neid selle vastu kõrgemaid üüre maksuma sunnime, kui seni

siis anname sellega oma riiklikust kohusetundest väga halva tunnistuse. Sellepärast hoiatan mina lugupeetud Riigikogu liikmeid üüriseaduse ärakaotamise eest!

Juhataja **R. Penno**: Sõna on rkl. Tõnisson'il. (Vahelhüüded: Kas Itaalias?

— Hüüded: Lõpetada!) Ettepanek on tehtud, lõpetada koosolek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **R. Penno**.

Sekretär **M. Juhkam**.

